תלמוד בבלי · ראשונים · ריי״ף · מפרשים · שלטי הגיבורים

שלטי הגיבורים על מועד קטן

רבי יהושע בועז

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שלטי הגיבורים על מועד קטן

רבי יהושע בועז

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שלטי-הגיבורים-על-מועד-קטן/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 5
דף א: 5
דף ב. 5
דף ב: 6
דף ג. 7
דף ג: 7
דף ד. 8
דף ד: 8
דף ה. 9
דף ה: 11
דף ו. 12
דף ו: 13
דף ז. 13
דף ז: 14
דף ח. 14
דף ח: 16
דף ט. 17
דף ט: 19
דף י. 20
דף י: 20
דף יא. 21
דף יא: 22
דף יב. 24
דף יב: 25
דף יג. 25
דף יג: 27
דף יד. 28
דף יד: 29
דף טו. 30
דף טו: 31
דף טז. 32

דף טז: 33
דף יז: 35
דף יז: 36
דף יח: 37

דף א.

סמ"ג כתב בשם ה"ג ובשם רבינו יעקב דאיסור מלאכה בחולו של מועד לא הויא לא מדרבנן ולא מדאורייתא וכל הנהו קראי דמייתי תלמודא להוכיח איסור מלאכה בחוש"מ לא הוו אלא אסמכתא בעלמא ומיי' נמי כתב כסמ"ג וטור כתב חוה"מ שהם ימים שבין ראשון של פסח לז' ושבין ראשון של חג לשמיני מותרין בכל מלאכה מן התורה אלא שחכמים אסרום במקצת מלאכות אע"ג דילפי להו מקראי טובא אסמכתות בעלמא נינהו אבל עיקרן אינן אלא מדרבנן הלכך התירו דבר האבד פירוש שהיה אבד אם לא יעשנו והותרו כל צרכי יו"ט ואפי' צרכי יחיד אם אינו מעשה אומן התירו ואפי' בדברים האסורים התירו בשביל הפועל אם אין לו מה שיאכל:

לשון ריא"ז

כשם שאסרה תורה לעשות מלאכה ביו"ט כך אסרו חכמים לעשות מלאכה במועד שהם ימי חולו של מועד של פסח ושל חג הסוכות ולפי שאיסורו מדברי סופרים התירו לעשות מלאכה בדבר האבד. הרמב"ן הטיל פשרה שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד אסור מה"ת ומה שהוא לצורך המועד אע"פ שאינו דבר האבד וכן דבר האבד אע"פ שאינו לצורך המועד הוא [1]מדרבנן ואין לך אלא מה שאסרו חכמים בהם ולזה הסכים הרשב"א:

דף א:

לשון ריא"ז

שדה שאינה זרועה ומרביצין אותה במים תמיד כדי לזורעה אסור להרביצה במועד אע"פ שהוא מפסיד ההרבצה שעשה קודם המועד הואיל ואין בה זרעונים אין זה הפסד שהרי יכול לחזור ולהרביצה כל מה שירצה אחר המועד ואינו אלא כמאחר פירותיו ומניח הריוח והשבח שהיה יכול להשביח כמו שביאר מז"ה בפסקיו:

דף ב.

כתב הרא"ש פי' הראב"ד ז"ל שהיה רחוק הנהר מבירם העיר והיה להם טורח לשאוב מן הנהר וקדחו את גדותיו והביאו את המים דרך חריץ אל העיר ואמר כיון דשתו רבים מיניה כי היו לבני בירם מעט בורות ולא היו מספיקין להם אלא בדוחק ועתה ישתו מים רבים מן הנהר בהרווחה דצרכי רבים נינהו וכל אלה אע"פ שהיא טורח גדול

[1] עי' לקמן בר"ן ד"ה גמרא השתא כו' שהביא דברי הרמב"ן באריכות:

ופרהסיא וכוון מלאכה במועד אעפ"כ התיר להם לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הבטלה ומשום דדמי לקדרא דבי שותפי ובשעה שהן בטילין ומתחברין כולם ועושין אם לא יעשה אז לא יעשה לעולם וגרס בירושלמי בהדיא דבני סכותא אתפחתא מסותא פי' מרחץ של עיר ששמה סכותא נפחתא ושרא להו מעבדינה במועד מן הדא ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר בטריח וכיוונו פי' בתמיה כל כך התיר להן שהן כיוונו מלאכתן במועד והיה בו טורח גדול ולא כן תנינן ובלבד שלא יכוין מלאכתו אי לא מתעבדא במועד כדון לא מתעבדא וכל אלו יראה שלא היה לצורך המועד ואפי' הכי התיר להם מטעמא דפרשינן דצרכי רבים לא יעשו לעולם אם לא במועד ואם תאמר מ"ש מחפירת בורות שיחין ומערות של רבים דבעינן צורך המועד התם מפני שהן מלאכת אומן ואינו יכול לשנות בהו ואם ישנה יפסיד בהו אבל כל אלו מעשה הדיוט הן וזהו ההפרש שיש בצרכי רבים כי מעשה אומן בעינן שיהא צורך המועד ואם צורך המועד הוא אע"פ שכיוונו מלאכתן במועד וטורח גדול הוא מותר והיינו חפירות הבורות שיחין ומערות ובני דסכותא דירושלמי אבל במעשה הדיוט לא בעינן צורך המועד והיינו דומיא דחטיטות בורות שיחין ומערות שמותר לרבים ואפי' אינו לצורך המועד וכן היו כל אלו המעשים שבני הרמך ובני דסכותא ונהר בירם אע"פ שלא היו לצורך המועד מעשה הדיוט הן כי החפירה ההיא לא היתה אומנותו ואינה דומה לחפירת בורות שצריך לטוח יפה ולהחזיק מימים ומטעם זה אסור חפירות בורות שיחין ומערות ליחיד ואפי' צריך להם למועד לפי שמעשה אומן הם דלא התירו מעשה אומן אלא לצורך רבים אבל חטיטת בורות שיחין ומערות מעשה הדיוט הוא והתירו ליחיד שצריך לו במועד ולרבים אפי' אין צריך להם:

דף ב:

וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכתב הרא"ש ז"ל אבל לפי' רש"י שפירש שדה גריד מאי טעמא לא הוה סיומא דמלתא דרבינא הוה מסתבר דהלכה כחכמים כיון דרבינא דהוא בתראה מייתי ראיה ממלתייהו ודברי ה"ר אלפס עיקר דבירושלמי בפ"ב דשביעית מוכח דרבנן אסרי הרבצה והא דקתני חכמים מתירין בזה ובזה מפרש בין ששתו קודם הרגל בין שלא שתו בין באילן בין בזרעים:

לשון ריא"ז

וכן מחריבין תורי נמלים במועד שמביא עפר מתור זה ונותן לתוך חור זה וחונקין זה את זה והוא שהיה נהר מפסיק בין שני החורים ואין שם שום מעבר לעבור מצד זה

לצד זה אבל אם היה שם מעבר לעבור אינן חונקין זה את זה ואסור לטרוח בכך ואם היו מרוחקין זה מזה פרסה אע"פ שאין נהר מפסיק ביניהם חונקין זה את זה כמבואר בקונט' הראיות:
מיי' אוסר בשדה לבן הסמוכה לשדה אילן בלא שינוי והרא"ש התיר:

דף ג.

לשון ריא"ז
לא ילקט אדם עצמות אביו ואמו במועד וכן שאר קרוביו שחייב להתאבל עליהן ואע"פ שהוא רוצה לקוברן אצל אבותיהם שלא לקלקל שמחת החג ושאר המתים שאינו חייב להתאבל עליהן אין מפנין אותן במועד ממקום למקום ואפילו ממקום הבזוי למקום המכובד ואם היה רוצה לקוברן אצל אבותיהם מפנין אותן אפי' ממקום המכובד למקום הבזוי וכן החיים אין מפנין דירתן במועד אפי' ממקום הבזוי למקום המכובד ואם היה דר בבית של אחרים ורצה לפנות לתוך שלו מותר לפנות אפי' ממקום המכובד למקום הבזוי וזה מבואר בתלמוד א"י בשאר ימות השנה מותר לפנות המת מקבר לקבר לכבודו של מת כגון ממקום הבזוי למקום המכובד כמבואר בקונט' הראיות:
אבל בחנם מותר לרב אבל לשמואל אפי' בחנם נמי אסור והרמב"ן פסק כרב והראב"ד פסק כשמואל ולזה הסכים הרא"ש ז"ל. מיי' מחלק בין מת ישן למת תוך ל' יום לרגל עיין במגיד משנה:
פי' הראב"ד אפי' לקבור בהן במועד אבל מחנכין אותן שאם הוא ארוך מקצרו או מאריכו או מרחיבו ורש"י פי' אין תופרין כוכין לקבור בהן אחר המועד אבל לקבור בהן במועד חופרין אותן אפי' בחוה"מ ולזה הסכים הרא"ש:
לשון ריא"ז
ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא בעושה אותן לצורך החי להזמינו כשימות אבל אם הוא עושה אותן לצורך המת אפי' ביו"ט שני מותר לחפור לו קבר:

דף ג:

מכאן יש נזהרין שלא לעשות חופה לב' בניו או לשתי בנותיו ביום א':
לשון ריא"ז
ונראה בעיני אפי' בתפירות מנעלים וסנדלים צריך האומן לשנות כמבואר בקונט' הראיות וכך הוא בתלמוד ארץ ישראל:

דף ד.

כתב הרא"ש ז"ל הרב אלפסי הביא זו המשנה כצורתה רוצה לומר דהלכה כרבנן ואע"ג דתניא בגמ' מסרגין את המטות ואין צ"ל שממתחין דברי ר"מ ור' יוסי אומר ממתחין ואין מסרגין וקי"ל ר"מ ור' יוסי הלכה כר"י מ"מ מדסתם לן דברי ר"מ במתני' משמע שהן עיקר ואסיקנא בגמ' דמסרגין היינו שתי וערב ושרי לה ר"מ בלא שינוי דחשיב ליה דבר האבד:

יש מביאין ראיה מכאן שמותר לתקן במועד מנעלים שנשברו וכן כתבו ראב"ן וראבי"ה וריב"א מספקא ליה וסמ"ג וטור סי' תקמ"א כתבו אסור לתקן מלבושיו ומנעליו הקרועין ולא אמרי' דהוי דבר האבד שהרי יתקלקלו אם לא יתקנם דלא מיקרי דבר האבד אלא כשעיקר הדבר נפסד כמו מי שהפך זיתיו וכו' אבל בשביל מעט תוספת קלקול לא מיקרי דבר האבד הלכך אסור ג"כ לומר לנכרי לתקנו לו דכל מה שאסור לעשות אסור לומר לנכרי לעשותו:

רבינו כתב סתם נראה שדעתו להתיר בנין סתם וטור סי' תק"מ כתב מותר לבנות ארווח פי' אבוס שיאכלו בהם מעשה הדיוט ולבנות ספסל קטן או אצטבא לצורך המועד כתב הרי"ף יש מפרשים אצטבא בנין שעושין מאבנים או מטיט ולא נהירא דזה הוי בנין גמור אלא נ"ל אצטבא כעין ספסל שלנו נסר שמחברים לו רגלים וכן ארווח סוסים דשרי לאו בנין גמור אלא להושיב האבוס של בהמה למקומו והרא"ש כתב בסתם ונראה שדעתו להתיר אפי' של בנין:

לפי גי' סמ"ג וגירסת ר"ח גרסי' קוטרי בירי כמו בירית והן בתי שוקים ואסור למקמטן וכן בתי ידים והוא מרייי"ר ורבי' גריס קטורי בידא פי' לעשות קשרי בית ידים אסור מפני שעושה מעשה אומן וכך היא גי' מיי' וגי' הטור נראה כגירסת סמ"ג:

דף ד:

מי שמלוה לחבירו על חפץ על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף ח' ימים שיהא קנוי לו יש מתירין שהרי עיקר הקנייה היא לאחר מועד ואינו נראה להתיר שא"כ מותר כל משא ומתן שהם יערימו לעשות כן:

נכרי שפרע לישראל יין בחובו מותר לקבלו ממנו דכמציל מידו דמי ומי שצריך לקנות יין בשעת בציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמוצא עתה דבר האבד הוא ומותר לקנות ולתקן החביות ולזופתן ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד אבל יותר מכדי צורך שתייתו לא יקנה:

לשון ריא"ז

המלוה מעות לבני עיר אחרת אם אינן נמצאים לו בשאר הימים אלא במועד מותר לילך עליהן במועד ונראה בעיני שאם היתה לו מלוה על פה ביד עובד כוכבים מותר לילך עליהן במועד אע"פ שנמצאים תמיד מפני שהוא כמציל מידו כמבואר בקונט' הראיות: הקשה הראב"ד ז"ל דללישנא קמא לא שרינן אלא לצודם לאכילה ולללישנא בתרא נמי לא שרינן לצודם למלוח אלא בשביל לאכול מהן במועד ומאי שנא מהאי דגרס בירושלמי יעקב בר אחא בשם ר' יוסי הדא שיירתא שרי למיזבן מיניה במועדא אלמא [עבורי רווחא] פסידא הוא וה"נ אע"ג דלא מתאכלי לשתרי משום רווחא ותירץ דשאני מציאה דליכא שום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא אבל פרקמטיא ביטול דידיה פסידא הוא אי נמי ע"כ לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל האדם לא מיקרי מלאכה וגם ליכא טירחא אבל מליחת דגים מיקריא מלאכה ואיכא טירחא לא שרינן ליה משום רווחא

דף ה.

ופרקמטיא שלו בדבר האבד שאם לא ימכור יפסיד מהקרן נמכרת לו ע"י אחרים אבל אם אינו מפסיד מהקרן אלא שאם ימכרנה עתה ירויח בם יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור למוכרה לו ומ"מ אם השיירות באות עתה בימי אבלו ואינו מצוי שיבואו אחר כך וחוששש שיוזלו הסחורות אם אינן נמכרות עתה אחרים מוכרין להם בשבילו ואין צ"ל דשרי אם חוששש שמא יפסיד מהקרן שלו אבל לענין לקנות מן השיירות כדי שיקנה בזול בזה חלק מיימוני אם אינו צריך מן הדבר אלא להשתכר בו אסור ליקח אע"פ שמרויח בדבר שלוקח בזול מהשיירא אבל אם צריך לעבדים לשפחות בהמה כסות וכלים לצרכו ודעתו ודאי ליקח אותם ונזדמן לו עתה מי שמוכר בזול והדבר ידוע שלא יזדמן לו אחר כך כמו שיירא זו דבר האבד והפסד גמור הוא ודומ' לסחור' שנגזלת אח"כ ושרי והרא"ש לא חלק בשיירא בין לקנות מהם או למכור להם אלא שרי בכל ענין בכל דבר ובענין הלואת כותי ברבית בימי אבלו אסר מיימוני אפי' ע"י אחרים ור"ת התירו אפי' בחוה"מ א"כ מותר באבל ע"י אחרים ור"י כתב כיון שר"ת היה מתיר ורבים נוהגין בו היתר אין בידי לאסור והמחמיר תע"ב ואם מסיק זוזי באינשי אחריני והאידנא משכח להו ובתר הכי לא משכח להו שרי לשדורי עליהו מכאן הורו הגאונים שאם יש לו לאבל דין על אדם אינו תובעו כל שבעה ואם דבר האבד כגון שביקש לילך למדינת הים או שעדיו חולין עושה מורשה ודן עמו:

וכתב הרמב"ן דהך השקאה מיירי בהשקאה מועטת שעושין לשדה הלבן קודם זריעה לזורעה מיד בזמנה ודבר האבד הוא שאם אין מרביצים אותה בעונתה באין ימות הגשמים ושוב אינה נזרעת בשנה זו אבל אם היא זרועה אסור להשקותה אא"כ היא בית השלחין והיינו דקתני מרביצין דלשון ריבוץ משמע דבר מועט כגון ריבוץ הבית ורש"י פי' השקאה מועטת לירקות ור"י פי' דאיירי אפי' בשדה זרועה ולא משום פסידא דזרעים דלא שרינן להשקות אלא בית השלחין אלא משום פסידא דמים שהמים חלוקין לבני הבקעה לכל א' וא' יומו ואם יגיע עונת המים בימי אבלו ולא ישקו לה שדהו עתה הויא פסידא דלא הדר:

כתב הרמב"ן אם היה הממון והספינה ביד אחרים למחצה לשליש ולרביע דשרי כמו היו מוחכרין ויש שאוסרין שלא התירו אריסות אלא בקרקע דלאריסות קיימא אבל כלים ובהמה לא משום דלעולם נקראים על שם הבעלים ואם האבל בעצמו הוא מוחכר או מושכר לאחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו:

כתב הרא"ש ז"ל הרב אלפסי דילג מקצת דברים השנויים בברייתא דילג דברי ר"י ודברי אמרו לו משום דהלכה כאמרו לו נמצא דאין מותר אלא דברים השנוים בברייתא ולכך לא הביא דבריהם ממילא ידענא דאסורין עוד לא הביא הא דרשב"ג אמר זיתיו הפוכין ואין שם אומן אלא הוא ה"ז עושה בצנעא וכתב הראב"ד איכא מ"ד הלכה כרשב"ג דלא פליגי רבנן עליה והרב אלפסי לא הביא אותה בהלכותיו אלמא ס"ל דלית הלכתא כוותיה וכן מסתבר מדקתני ואירעו אבל או אונס מותר לעשותו במועד ש"מ בימי אבלו אינו יכול לעשותו אף בצנעא דאם איתא דבצנעא מותר הוה ליה נתכוין מלאכתו במועד והא לאו אונס הוא ועוד אמרי' בפ' בתרא אבל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה ואין לך אבידה גדולה מאבידת גופו אבל מג' ימים ואילך ודאי מותר לעשות מלאכה בצנעא בדבר האבד אם אין אומן אלא הוא שהרי התירו לעשות מלאכה לצורך פרנסתו ולי נראה לדחות ראיותיו דלא מיקרי מכוין מלאכתו במועד וזה שלא עשה בצנעא אע"פ שהיה מותר לפי שמתוך מרירות אבילתו אין הדעת סובלתו להתעסק בשום מלאכה ועני המתפרנס מן הצדקה אין כאן אבידת גופו כי הוא ניזון מקופה של צדקה והוי מיסתבר דהלכה כרשב"ג ואפי' אי פליגי רבנן עליה דהלכה כדברי המיקל באבל קי"ל ואפי' יחיד במקום רבים וכן פסק הרמב"ן ז"ל אבל רבינו מאיר ז"ל פסק בהלכותיו דלא כרשב"ג:

עוד השמיט הרב אלפסי ז"ל אידך מלתא דרשב"ג אם היה ספר לרבים או בלן והגיע עת הרגל ה"ז יעשה וכתב הראב"ד ז"ל האי מימרא נמי לא מייתי לה הרב בהלכותיו

למימרא דלאו כהלכתא היא ואין נראין לי דבריו בזה דהא ליכא פלוגתא עלויה ולא אשכח מימרא דפליגי עליה ולגבי ד"ת נמי אמרי' הכי אבל אסור בד"ת ואם היו רבים צריכים לו שונה ואינו נמנע ור"מ ז"ל פסק כדברי הרב אלפסי ז"ל להחמיר ואע"ג דבת"ת התירו לצורך רבים ת"ת שאני:

היתה מלאכת אחרים בידו בדבר תלוש כגון לארוג בין בקבלנות בין שלא בקבלנו' לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בקבלנות בדבר תלוש בביתו לא יעשו בבית אחרים יעשו היה לו בנין בית ביד אחרים בקבלנות בחול או בחולו ש ל מועד לא יעשו אפי' הוא חוץ לתחום ואם אלו הקבלנים כותים מותרים לבנותו בשבת ויו"ט שחלו בימי האבל אם הוא חוץ לתחום העיר ואין עיר אחרת בתחום של הבית. וכתב מיי' דה"ה נמי אם קבלו לחרוש ולזרוע שדהו שהדין כמו בקבלנות של בנין בית שהוא אסור בחול כיון שהוא לבדו אוכל הפירות נקרא הכל על שמו וי"א כיון שהוא לבדו נראה בשדה חורש וזורע אינו נקרא על שמו ושרי וכן כתב הראב"ד והרא"ש הביא דבריו:

דף ה:

ושלא יעשה שותף בפרהסיא אבל יכול הוא לעשות בצנעא בתוך ביתו אפי' בעסק השותפו' ואם האבל חשוב והשותפו' נקרא על שמו שאם יעשהו בצנעא בתוך ביתו ידוע שיש לאבל חלק בו אסור לשני לעשות אפי' בתוך ביתו רבינו השמיט הא דא"ר יהודה אף זורעין שדה ניר אלמא דלא ס"ל ולזה הסכים הרא"ש ומיי' פסק כרב יהודה גם השמיט רבינו הא דאמר רשב"ג דאם אין אחרים שיעשו לו הדברים שיעשה הוא בעצמו אלמא דלא ס"ל וכ"כ המיי' והראב"ד והרמב"ן פסקו כרשב"ג ולזה הסכים הרא"ש. גם השמיט רבינו דין היה האבל ספר או בלן לרבים לומר דלא סבירא ליה כרשב"ג בההיא והראב"ד פסק כרשב"ג:

כתב הרא"ש ז"ל גרסי' בגמ' מוריון בריה דרבין ומר בריה דרב אחא בריה דרבא עבדו גמלא בהדי הדדי וכו' הרב אלפסי לא הביא הך עובדא והביא גי' ירושלמי ב' אחין ב' שותפין ב' טבחים ב' חנונים שאירע לא' מהן דבר הרי אלו נועלים חנותן ולכאורה נראה דפליגי אגמ' דידן דלגי' הירושלמי יפה עשה דפסק לגמרי כי מלאכת שניהם בטלה והראב"ד ז"ל הקשה מהירושלמי אגמ' דידן ותירץ דודאי נועלין חנותן ואין השותף מתעסק בעסק השותפות בפרהסיא אבל בביתו מתעסק בעסק ואע"פ שחולקים בשכר כמו חמר גמל וספינה שמוחכרין ביד אחר הלכך לא הוה ליה למיפסקיה לגמליה ומסיק

אדם חשוב שאני ואית ליה קלא ואמרי בהמתו של פלוני עושה מלאכה בימי אבלו והוה ליה כפרהסיא ואע"פ שבבית השותף ודמיא לנעילת חנות.
כתב סמ"ג דאין חילוק בין במועד בין באבל משפט אחד להם ולדידיה חוץ לתחום מותר אף בחול המועד מיי' וסמ"ג וטור פסקו כרבינו:

דף ו.

כתב הראב"ד ז"ל ביו"ט במזונות פי' אחר יו"ט יתן לו דמי מזונותיו אבל ביו"ט לא יאכל עמו דהא אין מזמנין את הכותי ביו"ט ולא נראה דאף ביו"ט מותר שיאכל עמו דלא אסרו חכמים אלא לזמן את הכותי שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו אבל אם יש לישראל עבדים ושפחות כותים אוכלין עמו ביו"ט לא ראינו מי שנזהר מזה וגם שליח כותי שנשתלח לישראל אוכל עמו בבית ביו"ט:
ומותר לזפת בין חביות בין כלים קטנים שהם לשתיה ויש אוסרין בקטני' ומתירין בגדולים והרא"ש כתב סתם להתיר ולא חילק:
ואם יש לו שכר ישן ומערים לעשותו חדש שאומר שחפץ יותר בחדש כתב מיי' דמותר והרא"ש לא הביא זה בפסקיו ונראה שדעתו לאסור דפלוגתא דתנאי היא וכן רבינו השמיטו:
ואם יש לו סחורה ואם לא ימכרנה עתה יפסיד מן הקרן מותר למוכרה אבל אם לא יפסיד מן הקרן אלא שאם ימכרנה עתה ירויח יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור למוכרה ואם אין לו מה יאכל או אפי' יש לו אלא שאם ימכרנה עתה יהיה לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יו"ט מותר למכור וכן אם באו שיירות והביאו סחורות שאינן מצוין כלל אחר המועד אז יקנו מהן וכן אם אינו מצוי שיבואו שיירות כאלו לקנות מותר לקנות מהן ולמכור להם ומיי' כתב דוקא למכור להם מותר כל דבר אבל לקנות מהם אם קונה הדבר להשתכר אסור אע"פ שהריוח ניכר שקונה בזול מהשיירא אבל אם צריך הדבר לצורכו ודעתו לקנותו ונזדמן לו עתה מי שמוכר בזול והדבר ידוע שלא יזדמן לו אחר המועד שיירא כזו דבר האבד הוא ומותר והרא"ש לא חלק בזה אבל מציאה אסור לטרוח ולחפש אחריה כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאוספם כדי לכבשם אא"כ יהיו ראוים לאכול מהם במועד:

לשון ריא"ז

אסור לעשות פרקמטיא ואפי' כל שהוא ובדבר האבד מותר כגון שהיו סותרים המזומנין ללכת שאם לא ימכור להם הפרקמטיא שלו שוב לא יוכל למוכרה באותן הדמים וכן

אם היה צריך לקנות מהן פרקמטיא ואם לא יקנה עכשיו לא ימצא לקנות באותן הדמים וצריך לקנות ביותר ויש לו הפסד ה"ז מותר לקנות מהם כמבואר בקונטרס הראיות:

דף ו:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאין מאבדין אותם בידים אלא שלא יתעסק בה במועד ואע"פ שהיא אובדת אבל לאחר המועד מותר להתעסק בה כמבואר בקונט' הראיות:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שכל פעולה שהיא לצורך המועד מותר להשתכר בה אפי' פועל שיש לו מה יאכל כמבואר בקונט' הראיות ונראה בעיני שלוקחים מן הכותים בתים שדות וכרמים בהמה עבדים ושפחות במועד אע"פ שאינו לצורך המועד מפני שהוא כמציל מידם כמו שמבואר בתוספתא:

דף ז.

עי' פ' מקום שנהגו:

לשון ריא"ז

האומנין שעושין שולחנו' בביתו של ראש גלות ואוכלין על שולחנו מותרים לעשותן במועד ואע"פ שאינן צריכין לו במועד כל כך שיש לו שולחנות אחרים הואיל ואין נוטלין מהם שכר אלא שאוכלין על שולחנו הרי הן כעושין לצורך עצמן להשתמש בהן במועד כמבואר בקונט' הראיות:

י"א שצריך ליזהר ביו"ט שלא להכין ליום שני של יו"ט אלא ע"י הערמה שיאכל ממנו מעט בו ביום דכיון דבקיאין בקביעא דירחא ה"ל חול וא"כ מכין מיו"ט לחול ונראה לטור דאדרבא שאין ליזהר בכך כי היכי דלא אתי לזלזולי ביו"ט שני דמהאי טעמא נמי לא מבדלינן בליליא כי היכי דלא לזלזולי ביה ולא ראה לרא"ש נזהר בזה:

ור"ת פסק כיון שזהו הטעם א"כ גלח קודם המועד מותר לגלח במועד וקשה מאד להתיר וגם אינו נראה כן מתוך הגמ' דאם איתא הו"ל לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין כי היכי דקאמר גבי כבוס כל מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו משום דאפי' אם כבסו קודם המועד הוא חוזר ומתלכלך ה"נ הו"ל לפרושי היתירא דאם גלח קודם המועד ועוד מי יודע אם גלח קודם המועד דכי האי גוונא קאמר בגמ' על הא דבעי מי שאבדה לו אבידה בערב המועד אם מותר לגלח במועד מפני שהיה אנוס שלא היה לו פנאי

לגלח קודם המועד וקאמר מי יודע שהוא אנוס הלכך נראה שאין להתיר אלא לאותן שמפרש בהדיא:
והראב"ד פי' אפי' לטייל דאמרי' לא יגלח דוקא מא"י לח"ל אבל הכא בח"ל או בארץ אפי' הלך לטייל יגלח:
קטן מותר לגלח בחוה"מ ל"ש נולד במועד ול"ש קודם לכן:
אבל שחל ז' שלו בשבת ערב הרגל מותר שלא היה יכול לגלח קודם וכל אדם מותר לגלח מה שעל שפת פיו אפי' אינו מעכב עליו ומה שאצל השפה מכאן ומכאן אם מעכב עליו מגלח ואם לאו לא יגלח:

דף ז:

כתב מיי' כיצד הוא הנדוי [2]אומרים פלוני יהיה בשמתא והראב"ד כתב שאין אומרים בשמתא יהא שהוא חמור יותר מן הנדוי אלא אומרים בנדוי יהא ועוד כתב הראב"ד הא דאמרי' במנודה סתם שהוא אסור בדיני המנודה דוקא מנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם בין דלא אתי לבי דינא או דלא ציית דינא או לאפקרותא או לדבר עבירה בין שנדוהו ב"ד בין שנדוהו כל אדם דינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת אבל מנודה לחצאין כגון תלמיד שנדה לכבודו וכן מנודה לעיר אחרת שנדוהו לכבודם כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בכל דין המנודה אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו אבל אבילות אין עליו שאין אבילות לחצאין:

דף ח.

י"א דאזלינן בהו לחומרא כיון דלא איפשיטא ורבינו פסק כולהו לקולא ולזה הסכים הרא"ש חוץ מנעילת הסנדל שכתוב שהוא אסור:

לשון ריא"ז

ואסורין מלספר ולכבס והמנודה אסור בנעילת הסנדל כמבואר בקונטרס הראיות ירושלמי מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחיצין א"ר יוסי בר בון מי שמתיר ברחיצה עשה אותו כאכילה ושתייה וכתב הרמב"ן יראה מכאן שהיו נוהגים במקצת המקומות שהקרובים המברים האבל היו מרחיצים אותו קודם הבראה לפי שעשו אותו כאכילה ושתיה שצריכ' להם הרבה מפני שצריך להעביר מהן הזוהמא והיו מתירין זאת הרחיצה ראשונה ואח"כ היו נוהגים איסור ברחיצה כל ז' הלכך אי איכא דוכתא דנהיגי ברחיצה

[2]עיין בהערה בעמוד שאח"ז על האלפס:

זו אין ממחין בידם מי שתכפוהו אבליו שאירעו שני אבלות זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו בצונן:

נדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה לדעת הגאונים שפוסקים טבילה בזמנה מצוה טובלת אבל שלא בזמן טבילה אינה טובלת ור"ת כתב דלא קי"ל טבילה בזמנה מצוה ולפי זה אינה טובלת אפי' אם זמנה בימי אבלה וי"א דאפי' אם אין טבילה בזמנה מצוה טובלת:

אבל אסור לכבס כסותו כל ז' ימים אפי' במים לבד ולאחר ז' מותר וריב"א אסר כל ל' ובסמ"ג כתב מותר ללבוש חלוק לבן מיד אחר ז' והעולם נהגו בו איסור ונוהגים שאחר לובשה תחלה ואח"כ לובשה הוא וזה המנהג עיקר ע"כ ואיני יודע טעם למנהג זה דאפי' גיהוץ מותר בישנים כ"ש כיבוס וכשם שאסור לכבס כך אסור ללבוש המכובסים מקודם לכן אפי' הישנים וא"צ לומר שאסור ללבוש חדשים כתב הרמב"ן ראיתי על שם רש"י שהתיר ללבוש בז' ימי אבילות חלוק המכובס מקודם לכן ואינו נכון וגם הסדינים והמצעות שלו אסור לכבס ולהציע המכובסים וכן מטפחות הידים אע"פ שמותר לכבסן במועד וכן בכל אלו ששנינו בהן שמותרים לכבס במועד כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים ומנודה שהתירו לו חכמים והנשאל לחכם והותר והבא ממדינת הים שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח אסורי' בימי אבלו שאם אירעו א' מהם קודם אבלות ונכנס מיד לתוך האבלות אסור לכבס אא"כ אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה אז מותר לכבס בין בנתר בין בחול אפי' תוך ז' ובלבד שיעשנו בצנעא בתוך ביתו ואחד שתכפוהו אבלות זה אחר זה מכבס במים אבל לא בנתר וחול כתב הרמב"ן ז"ל קרוב בעיני הדבר לומר שאסור בכלים חדשים צבועים ובישנים מכובסין היוצאים מתחת המכבש תוך ז' אע"פ שאין בהם משום גזירת ל' ומותרים לאחר ז' תוך ז' אסורים וכתב עוד הרבה כתבו בענין לכבס ולהניח ואני אומר שאסור מצד מלאכה בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ואם היה כסותו בקיבולת ביד אחרים מכבסין אותו כדרכו כמו שאר מלאכות בתלוש שביד אחרים בקבולת ולאחר ז' אע"פ שהוא אסור בגיהוץ מגהץ בין לעצמו בין לאחרים:

כתב הראב"ד אבל בשאר דברי קורבה מותר אפי' במזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת ידיו פניו ורגליו בין באבילות דידיה בין באבילות דידה וכ"ש שמותרת לאכול עמו בקערה ובפ"ק דכתובות משמע שמותרת לישן עמו במטה והדעת מכרעת שע"י דבר חוצץ בינו לבינה קאמר ומיהו משום לך לך אמרין לנזירא מבעי ליה לרחוקי שלא לישן עמה במטה כלל ור"י פירש שמותרים לשכב כאחד במטה ודוקא כל א' בבגדו אבל בלא

בגדים אסורים אפי' אם סינר מפסיק ביניהן ואפי' בשבת ורגל ודוקא באבילות דעלמא אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה הוא כדפרישית לעיל בדין מי שמתו מוטל לפניו וכתב הראב"ד דמי שאירעו אבל ברגל שאסור להתיחד עם אשתו והרמב"ם התיר ולזה הסכים הרא"ש:

שאלו לרב יהודאי אבל מנודה מהו להברותו ולא השיב וכתב הרמב"ן כיון שאסור לישב בד' אמותיו אין עושין לו שורה ולא מברכים לו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים שכל שהוא כבוד לחיים אין עושין לאבל המנודה אבל מנודה שמת עומדין עליו בשורה ומנחמין אבליו:

לשון ריא"ז

וכשמנדין ב"ד את האדם פורטים את חטאיו בצבור והצבור בדלים ממנו שלא לאכול עמו ושלא לישא וליתן עמו ושלא לישב בד' אמותיו ושלא לדבר עמו כשאר בני אדם אלא לצורך גדול כמו שמדבר עם האבלים כמבואר בקונטרס הראיות ונראה בעיני שהמנודה אין נוהגין בו נדוי אלא כשנדוהו בשמו ואומר פלוני יהיה בנדוי על שעשה דבר פלוני שצריכין לפרוט חטאיו ואם נדו בכלל ואמרו כל העושה כך וכך יהא בנדוי ועובר שום אדם צריכין ב"ד לנדותו בפירוש ולנהוג בו דין המנודה וא"צ להתיר נדויו כשיחזור כמבואר בקונטרס הראיות:

דף ח:

ואם רצו ב"ד למעט הנדוי פחות מל' יום או להוסיף עליו הרשות בידם למעט או להוסיף סוף דבר כפי מה שקוצבים זמן הנדוי כך הוא וכשיגיע הזמן מתירין לו אם ירצו אף אם לא יחזור בו ומ"מ טוב שלא יתירו לו אם לא יחזור בו שלא תתמעט יראתם ואם ירצו ב"ד להתמיר עליו עוד ולהחרימו שהוא חמור יותר כדפרישית הרשות בידם ואפי' המוחרם האוכל והשותה עמו אינו מוחרם ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו יותר בשביל שראו קושי האיסור והעבירה מחרימין גם האוכל ושותה עמו והיושב בד' אמותיו אבל אין מחרימין מיד אלא למי שנתקשה פעם ושתים כדפרישית לעיל שבפעם הראשון מנדין אותו ושונין לו הנדוי לאחר שלשים יום וממתינין לו עד שלשים יום ומחרימין אותו:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם ראו ב"ד להחרימו לאלתר כדי לעשות סייג לתורה עושין כפי ראות עיניהן:

אבל הראב"ד כתב שאין ג' אחרים מתירים לו אא"כ יהיו גדולים כמותן שכתב נדוהו ג' אין הב' יכולין להתירו אא"כ יתן להם השלישי רשות אבל שלשתן מתירין לו אפי' זה שלא בפני זה אע"פ שהיו ביחד בשעת הנדוי ואפי' ג' אחרים יכולים להתירו ובלבד שיהיו חשובים וגדולים כראשונים ואם היו רבים בשעה שנדוהו צריכין שיתירו כולן ואותן אחרים כמותן:

לשון ריא"ז

ג' שנדו והלכו להם יכולין לבוא ג' תלמידים אחרים להתיר לו אם שב מרשעו או מסרבנותו שנדוהו עליו אם ישוב יכולין להתיר לו אבל צריך לנהוג נדוי בעצמו עד ז' ימים אע"פ שהתירו לו בתוך ז' כמבואר בקונט' הראיות:

כיצד התרת הנדוי שאומרים לו שרוי לך מחול לך ואם הוא שלא בפניו אומרים שרוי לו:

כתב מיי' מתירין נדוי בג' הדיוטות או ביחיד מומחה ותלמיד מתיר החרם והנדוי אפי' במקום הרב:

מנודה לתלמיד שנדה לכבודו אינו מנודה לרב אבל נדויו נדוי לשאר כל אדם וכתב הראב"ד דוקא שלא בפני הרב אבל בפני הרב אפקירותא הוא והוא עצמו צריך נדוי ואי פליג ליה רביה יקרא ש"ד והרא"ש הביא דבריו בפסקיו ולא השיב עליהם אבל כתב בתשובה וז"ל תלמיד יכול לנדות לכבודו במקום גדול ואין זה כפוגם כבוד הגדול ממנו שגם הרב לא ניחא ליה שמביישין תלמידיו כי כבודם הוא כבודו ואינו מקפיד אם התלמיד לוקח נקמתו ממנו ע"כ ויש במשמעות זה אפי' לפני הרב ממש ואם נדה התלמיד על דבר איסור הוא מנודה גם לרב וכל מי שנדוהו על דבר איסור אין לזלזל בנדויו ואין להתיר לו עד שיחזור בתשובה מהדבר שנדוהו בשבילו:

לשון ריא"ז

בד"א כשנדוהו לכבוד עצמו אבל אם נדוהו לכבוד שמים אפי' תלמיד קטן שנדה נוהגין בו כל ישראל נדוי ואפי' במקום רבו יכול התלמיד לנדות כמו שמבואר בפ"ק דנדרים ואם בא להפרישו מן האיסור שהיה עסוק בו באותו שעה אפי' בפני רבו יכול לנדותו כמו שמבואר בעירובין בפרק הדר:

דף ט.

ירושלמי זקן שנדה לצורך עצמו אפי' כהלכה אינו נדוי וכתב אבי"ה לא ידענא מאי פירושא דהא מנדין לכבוד הרב ושמא הכי פירושא שנדה כהלכה ומיהו לא נתכוין אלא לריוח עצמו שישתכר בהתרת הנדוי הלכך אינו נדוי:

פרש"י אפי' לדון ולהוציא ממנו ממון ולנדותו אם לא יתן לו והראב"ד כתב ודאי בענין ממון אינו יכול לדון לעצמו אבל מי שמפקיר עצמו כנגדו אם הדין פסוק כההוא דהקורא לחבירו עבד שהוא בנדוי יכול לנדותו והוא מנודה לכל ישראל ואם אין הדבר פסוק אינו מנודה אלא לו לבדו כתב מיי' המבזה את החכם אפי' בדברים אם יש עדים בדבר ב"ד מנדין אותו ברבים וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום ונותנין לו לחכם והמבזה לחכם ברבים אפי' לאחר מיתה ב"ד מנדין אותו והם מתירין לו כשיחזור בתשובה אבל אם החכם חי אין מתירין לו עד שירצה החכם שנדוהו בשבילו וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו ואין צריך לא עדים ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה החכם ואם מת החכם באין ג' ומתירין לו ואם רצה החכם למחול ולא נדהו הרשות בידו אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבת לת"ח שינהג עצמו בדבר זה אלא יעלים עיניו מדברי ע"ה ולא ישית לבו להם וכן היה דרך החכמים הראשונים שומעין חרפתם ולא משיבין ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים וחכמים גדולים היו משבחים במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא החרימו לכבודם בד"א שבזוהו וחרפוהו בסתר אבל ת"ח שחרפוהו או בזוהו בפרהסיא אסור לו למחול לו על כבודו ואם מחל נענש מפני שזה בזיון התורה אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו:

והוא א' מכ"ד דברים שכתב מיי' שעליהן מנדין את האדם בין איש בין אשה עיין פ"ה מהל' ת"ת:

לשון ריא"ז

אפי' העובר על איסור מדברי סופרים חייב נדוי וכ"ש על איסור מד"ת ומעשה באדם שהיה מכה בנו הגדול ונדתהו שפתתו של רבינו הקדוש מפני שהוא עובר על ולפני עור לא תתן מכשול שהוא גורם שמחציף פניו כנגדו וכן המרבה לחלוק על הרבים מנדין אותו מפני שמרבה מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות וכן המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים שמספרים בגנותן אחר מטתן מנדין אותו מפני שמרבה מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות וכן המגיס דעתו כלפי מעלה וכו' וכן מי שמשהה עליו השמתא ששמתו אותו חכמים ואינו בא ותובע השמתא שלו שיתפייס עמהם ויתירו לו מכין אותו מכת מרדות כמו שמבואר ביבמות בפרק רבן גמליאל בקונטרס הראיות:

פי' הטור ואי סנו שומעניה כגון שמתעסק בספרי מינים ושותה במיני זמר או שחבריו מתביישים ממנו ושם שמים מתחלל על ידו עד שאומרים שרי ליה מריה לפלוני משמתינן ליה:

אח גדול בשנים שביזה וחרף לאחיו הקטן ממנו בשנים והוא ת"ח ונדה ת"ח הקטן בשנים לגדול בשנים כתב הרא"ש בתשובה שנדויו נדוי:

כתב הראב"ד נדוהו ואינו יודע מי נדהו אין אחרים יכולין להתירו אלא הנשיא ואם יודע מי נדהו המנדה יכול להתירו אפי' הוא ע"ה או אחר כמוהו אבל מאד צריך לדקדק בעצמו מי שרוצה להתיר מה שאסר חבירו שיהיה שוה לו שאם הוא שקול בחכמה שמא אינו דומה לו ביראת שמים ובגדולה ובשנים:

לשון ריא"ז

המנודה מפי אדם גדול אע"פ ששב מרשעו וראוי להתיר לו אין מתירין לו עד שימצא אדם גדול כיוצא בו:

ומיהו פי' ר"ת דוקא כשהמנודה מסופק בשעת התנאים אם יוכל לקיימו אבל אם ברור לו שיכול לקיימו א"צ התרה והרא"ש כתב אפי' קבע זמן שאומר יהא בנדוי אם לא יעשה דבר פלוני לזמן פלוני יכול להתירו מיד אע"פ שלא הגיע הזמן ולא חל הנדוי עדיין:

לשון ריא"ז

ונדוי על תנאי אפי' מעצמו צריך הפרה כעין שאמר יהודה אם לא הביאותיו אליך וכו' ואמרו שהוצרך יהודה להתיר לו נדויו אע"פ שקיים תנאו שאם לא קיים תנאו אינו ראוי להתיר לו עד שירצה מי שחטא לו וענין זה בפרק אלו הן הגולין:

דף ט:

כתב בס"ה בד"א במזיד אבל בשוגג שאינו יודע שהוא אסור אין לנדותו ומיי' כתב אם הוא שוגג אין לנדותו אלא מזהירו שלא לשנות בכך:

וכתב מיי' אפי' נדה על דעת פלוני אפי' על דבר שחייב עליו נדוי ואם היה הנדוי דרך שבועה אפי' ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו וכ"כ הרא"ש אלא יתירו לו עשרה כמו נדוהו בחלום אבל לא בעינן דתנו הלכה כהתם דשאני התם דחמיר טפי שנדוהו מן השמים:

כתב מיי' צריך עשרה בני אדם ששונין הלכות לא מצא טורח עליהם עד פרסה לא מצא מתירין לו [אפי' עשרה ששונין משנה לא מצא מתירין לו] עשרה שיודעים לקרות בתורה ואפי' עשרה שאינן יודעין לקרות לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפי' שלשה ומלשון הרא"ש יראה שאין לו התרה אלא ע"י עשרה דמתנו או תנו:

דף י.

מקצת היום ככולו ל"ש מקצת יום ז' ל"ש מקצת יום שלשים י"א דוקא מקצת יום שצריך לנהוג אבילות קצת היום ומה שנהג בלילה לא חשבי' ככל היום וי"א דה"ה נמי מקצת הלילה חשוב ככל היום. והר"ם מרוטנבורק כתב דגבי ז' כיון שצריך ספירת ז' לא חשבינן מקצת לילה ככל היום אבל בשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום א' אם שמע בלילה חשוב ככל היום ור"ת התיר בשעת הדחק לרחוץ בליל ו':

אבל אסור לגלח אחד שער ראשו ואחד שער זקנו ואחד כל שער שבו אפי' בית הסתרים לכן כתב הראב"ד אע"פ שבחוה"מ מותר לגלח השער שעל השפה באבל כל ל' יום אסור והרי"ץ גיאות כתב שאסור כל ז' ומותר לאחר ז' וכ"כ בה"ג והרמב"ן כתב שאפי' תוך ז' מותר ליטול כל שער שעל השפה ומהצדדים כל שמעכב האכילה:

וכ"כ הרמב"ן וכתב הרי"ץ גיאות דאחר ז' מותר אפי' במספרים וכ"כ בה"ג וכ"פ בסמ"ג אבל מיי' כתב שאין חילוק בין תוך ז' בין לאחר ז' שלעולם אינו מותר אלא ידי שינוי:

לשון ריא"ז

וכשם שאסור לגלח כך אסור ליטול צפרנים בימי אבלו בכלי אבל בידיו ושיניו מותר בין של יד בין של רגל לכן מותר לגלח שפה המעכבת בימי אבל ובה"ג אומר שלא התירו אלא בתוך ל' אבל בתוך ז' אסור וכן נטילת צפרנים שנאסרה בכלי בתוך ז' נאסר אבל בתוך ל' נטילת צפרנים בכלי בגילוח שפה המעכבת:

ופירש ה"ר יהודה דוקא בסכין אבל לא במספרים ולזה הסכים הרא"ש:

לשון ריא"ז

מותר כל אדם ליטול צפרניו במועד בין של ידים בין של רגלים ומז"ה אומר שאינו מותר אלא בשיניו או בידיו אבל בכלי אסור ול"נ שאפי' בכלי מותר ליטלן במועד וכך היא שיטת ר"י בפסקיו והנוטל צפרניו בשיניו אין בהם משום מיאוס:

והראב"ד כתב שאפי' שעל השפה לא יגלח אא"כ מעכב עליו ולא נהירא להרא"ש:

לשון ריא"ז

שער השפה מותר להעבירו במועד מזוית לזוית והוא שמעכב אכילתו אבל אינה מעכבת אסור ואם היה איסטניס אע"פ שאינה מעכבת הרי היא אצלו כמעכבת:

דף י:

בסמ"ג אוסר אא"כ אזורו מוכיח עליו וה"ר פרץ הוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו שאין לנו אזור מוכיח עליו וכ"ש מי שאין לו אלא מפה אחת או סדין אחד שאין לו לכבסו

דליכא הוכחה כלל והרא"ש הביא מימרא דר' יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' ולא הביא ההוא דאזורו מוכיח עליו ומיי' נמי כ' כרבינו:
וכתב הרא"ש ולא נהגו להתיר כבוס כלים קטנים וכלי פשתן ואין להתירן:
לשון ריא"ז
מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו במועד שאע"פ שכבסו לפני המוע' צריך לכבסו עוד במועד ובגדים קטנים הרי הן כמי שאין לו אלא חלוק א' כמו שמבואר בתלמוד א"י כבוס זה שאסרנו אינו אלא בשאר בגדים כגון בגדי צמר או בגדי צמר גפן וכיוצא בהן שקשה כבוסן אבל בגדי פשתן מותר לכבסן במועד:
כתב הטור ואגרת רשות פי' שאילת שלום שאדם שולח לחבירו ויש אוסרים ומפרשים אגרות של רשות שטרי ממשלה וכ"פ בה"ג אגרות רשות מפרשי' רבנן פסקי דרשותא אבל דיסקי לא והרא"ש כתב כסברא ראשונה:
יש מתירין לכתוב ע"י שינוי כגון בעיגול או בעיקום וריב"א היה אוסר כיון דאפי' אות אחת אסור להגיה כ"ש זה שהוא כתב גמור אדרבה כשרוצים ליפות הכתב כגון למסורת עושין כן ואפי' מי שכותב האותיות בהיפך שמצד השנית נראין ובאותו צד שכותב אינן נראין היה אוסר ולא היה מתיר לכתוב אלא אותיות חתוכות והיו"ד שכולה גוף אחד יעשה נקודה אחת ויש שעושים אותה עיגול קטן והרא"ש כתב תשובת שאלה בחול המועד והתיר להעתיקה דחשיב דבר האבד:

דף יא.

ונראה בעיני שמאחר שהותר לכתוב אדם תפילין ומזוזות לעצמו מותר להגיה לעצמו ספר הצריך לו במועד או ספר הצריך לרבים כמבואר בקונט' הראיות:
מדברי רבינו נראה דמשום כדי פרנסתו יכול לכתוב תפילין ולמכור וה"ה שאר ספרים דהא ס"ל לרבינו דאיסור מלאכה בחוה"מ דאורייתא ואין להניח בו תפילין כמו שכתב בהל' תפילין ע"ש וטור א"ח סי' תקמ"ה כתב ואסור לכתוב תפילין בחוה"מ ואפי' להגיה אות אחת בספר אסור ואסור לכתוב תפילין ומזוזות לאחרים בשכר אבל לעצמו או לאחרים בחנם או אפי' בשכר כדי שיהיו לו הוצאותיו בריוח לשמחת יו"ט מותר אפי' יש לו מה יאכל שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי והוא הולך לשיטתו דס"ל דמלאכת חוה"מ דרבנן ויש להניח בו תפילין:
לשון ריא"ז
אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד היו צריכין לו במועד כותב תפילין ומזוזות

לעצמו לפי שמניחין תפילין במועד שלא פטר הכתוב אלא שבתות וי"ט בלבד כמו שביאר מז"ה ואם רצה למכור לאחרים הצריכין להן במועד כותב ומוכר להן כדי פרנסתו: והא דרגל מבטל גזירת שלשים דוקא בשאר מתים אבל באביו ואמו אינו תלוי בשלשים אלא אסור לספר עד שיגערו בו חביריו ומיהו כתב בסמ"ג דוקא שפוגע בו הרגל בתוך ל' אבל אם עברו ל' ואח"כ פגע בו הרגל או אפי' חל יום ל' ברגל הרגל מבטלו:

דף יא:

ואם חל ז' שלו בשבת בערב הרגל אסור לגלח בע"ש ומותר לגלח אחר הרגל וכן בתוך הרגל כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל ואם חל יום ו' או יום א' שלו ערב הרגל מותר לו לכבס כיון שא"א לו לעשות בלילה אבל אסור לרחוץ עד הלילה כיון שאפשר לו לרחוץ בלילה ואע"פ שמותר לכבס מבעוד יום אסור ללובשן עד הלילה וריב"א כתב כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום ומיהו בערב סמוך לחשיכה מותר בשניהם וא"צ להמתין עד הלילה והרמב"ם כתב שאינו מותר לא לגלח ולא לרחוץ ולא לסוך ולא לעשות שום מלאכה עד שנכנס יו"ט ויו"ט מפסיק שאר השבעה ולאחר יו"ט משלים ל' מיום המיתה וסברא ראשונה היא סברת הראב"ד ולזה הסכים הרא"ש:

לשון ריא"ז

היה יום ז' שהוא ערב הרגל שבת הואיל ואינו יכול לגלח בו מגלח בתוך הרגל בחוש"מ קבר מתו ו' ימים לפני הרגל נוהג כל דרכי אבילות כל ו' עד הערב ואסור בגיהוץ ובתספורת עד ל' יום מיום הקבורה וכ"כ מיי' ועוד כתב שאינו נוהג אפי' דברים שבצנעא ברגל ור"ת כתב שאף אם מת ביום אחרון אינו נוהג אבילות במועד כלל אלא אנינות שאם מת לו מת בחול המועד אסור בדברים שאונן אסור בהם ואם מת ביו"ט אם אינו רוצה לקוברו בו ביום אין עליו דין אנינות אא"כ צריך להחשיך על התחום להכין לו צרכי קבורה אז חל עליו דין אנינות משעה שמחשיך אבל אם מת ביו"ט שני והוא רוצה לקוברו או ביו"ט ראשון ורוצה לקוברו ע"י נכרי חל עליו אנינות אבל לאחר שנקבר אין עליו דין אבילות אלא לענין דברים שבצנעא שנוהגים ברגל ומיהו אע"פ שאסור בחשה"מ אין צריך לישן בין האנשים אלא אשתו ישינה עמו בחדר ולזה הסכים הרא"ש אע"פ שאין אבילות ברגל אם מת לו מת ברגל הוא עולה למנין ז' וכשכלו ז' למיתת המת אע"פ שעדיין לא כלה האבילות מלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו עושין לו בצנעא בתוך ביתו:

לשון ריא"ז

קברו בתחלת הרגל עושין ז' ימי אבילות אחר הרגל שאין אבילות נוהג ברגל ומלאכתו נעשית ע"י אחרים ונראה בעיני אפי' מלאכה שאינה אבודה נעשית לו ע"י אחרים הואיל ועבר עליו הרגל ועבדיו ושפחותיו עושים בצנעא בתוך ביתו אין רבים מתעסקים עמו לנחמו באותן ז' ימי אבילות שכבר נתעסקו עמו ברגל ורגל עולה למנין ל' שהרי הרגל עצמו אסור בגיהוץ ובתספורת ואומרים הגאונים שיו"ט אחרון של רגל עולה לו למנין ז' לפי שהוא יום ב' של גליות שאיסורו מד"ס ואע"פ שאינו נוהג בו אבילות ומונה ו' והוא: והכי ס"ל למיי' אבל סמ"ג כתב שהוא מדרבנן והגאונים כתבו שאבילות יום ראשון אם הוא יום מיתה אז הוא דאורייתא ור"ת ור"י פירשו שאין שום אבילות דאורייתא אלא אנינות לחוד הוא דהוי דאורייתא ביום ראשון ואנינות לחוד ואבילות לחוד האסור בזה מותר בזה ואונן אינו אסור ביו"ט ראשון מה"ת אלא באכילת קדשים ומעשר שני ועוד החמירו בו חכמים לאוסרו בדברים המפורשים בפ' מי שמתו אבל אבילות לא מצאנו בשום מקום שיהיה מה"ת והרמב"ן האריך בו מאד וסיום דבריו ימצאנו למדים שאבילות יום ראשון שהוא יום מיתה וקבורה מה"ת ולא כל הנוהגים באבל אלא בז' מתים המפורשים בתורה שהן אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו בתולה ואשתו נשואה אבל ג' מתים שהוסיפו עליהן לאבילות שהן אחיו מאמו ואחותו מאמו נשואה וארוסה מאב או מאם ואחותו אנוסה או מפותה אבילותן מד"ס וכ"כ מיי' אלא שכתב אשתו בכלל אותן שהן מד"ס והיא ודאי מה"ת אם היא גדולה אבל אשתו קנונה מד"ס והרא"ש הסכים לדברי ר"ת ור"י וי"א דביו"ט שני של ר"ה אין מתאבלין כלל דקדושה אחת הן אע"פ שעולה אינו נוהג בו אבילות זו היא דעת מיי' וטור ודעת הגאונים כיון שהוא דרבנן אתי אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא ודחי ליה הלכך נוהג בו כבשאר י"ט ב' של גליות והרא"ש כתב אלה דברי הראשונים אבל חכמים האחרונים כתבו שאין שום אבילות דאורייתא אף' ביום ראשון כ"א אנינות וראיותיהן ברורות וחזקות ומ"מ לא היה מוחה במי שנוהג כדברי הגאונים:

לשון ריא"ז

ואם קבר מתו ביו"ט האחרון נוהג בו אבילות לפי שאסור יו"ט האחרון הוא מד"ס ויום ראשון של אבל הוא מה"ת שנאמר ואחריתה כיום מר ונראה בעיני שאין לומר כן אלא כשמת ביום האחרון ונקבר ביום אחרון אבל אם מת מאתמול ונקבר ביום אחרון יום קבורה מד"ס ואינה דוחה יו"ט אע"פ שהוא מד"ס כמבואר בקונט' הראיות:

הרמב"ן כתב דתשמיש המטה ורחיצה שהן דברים שבצנעא ממש חייב לנהוג בהן אבילות כפיית המטה וחזרת הקרע לאחוריו שהן דברים שבפרהסיא אסור בהן אלא חייב בזקיפת המטה ובחזרת קרע לאחוריו כסוי הראש וחליצת הסנדל חייב לנהוג בהן אבילות בתוך ביתו באו אחרים להראות לו פנים פריעת הראש חובה שלא לנהוג ונעילת הסנדל רשות עד כאן וי"א דאף חזרת קרע לאחוריו אינו חובה אלא כשהוא בגלוי אבל כשמטייל בתוך ביתו א"צ להחזירו לאחוריו והרא"ש כתב דברים שבצנעא כגון כסוי הראש ורחיצה בחמין ותשמיש המטה וכיוצא בהן נוהגים והאידנא שאין רגילים לילך יחף הוי נעילת הסנדל חובה ות"ת יראה דהוי דברים שבצנעא אבל לחזור הפרשה כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור הוי כקורא את שמע ומותר ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות שאם היה נמנע הוי דבר של פרהסיא ושמעתי שר"ת היו קורים אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת הרואה שאין עולה אומר שבשביל אבילות הוא נמנע והוי דבר של פרהסיא ע"כ:

ושאילת שלום תלוי במנהג כדפרישית בדיני שאילת שלום:

דף יב.

וי"א שהקובר מתו קודם ר"ה אין יוה"כ מבטל ממנו גזירת ל' וכן אם קברו קודם יוה"כ אין החג מבטל ממנו גזירת ל' דתרי קולי בחדא אבילות לא עבדינן שיבא רגל אחד ויבטל ממנו גזירת ל' וכן דעת בעל הלכות שכתב היכא שמת לו מת שעה אחת קודם ר"ה עולה לו למנין ז' ור"ה ז' הרי י"ד וז' שבין ר"ה ליוה"כ הרי כ"א ויוה"כ שהוא כרגל וחשוב כז' הרי כ"ח יום ונקט בתר יוה"כ שני ימים וסברא ראשונה היא סברת הרמב"ן ולזה הסכים הרא"ש כתב ה"ר שמעון הקובר מתו שעה אחת לפני הרגל שאותה שעה והרגל חשובים כי"ד ומיד אחר הרגל יש לו דין שבוע שלישי לענין שיושב במקומו ואינו מדבר אפי' בר"ה ועצרת שאינו אלא יום אחד:

כתב הרמב"ן וה"מ לענין גזרת ז' אבל לענין גזרת ל' נוהג על אביו ועל אמו בתספורת עד שיגערו בו חביריו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו וכן בשאילת שלום וליכנס לבית המשתה ומונה מיום מיתה ולא מיום שמועה לפיכך אם באת שמועה על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא יום אחד אף בדין ל' וכתב עוד שהשומע שמועה רחוקה א"צ לנהוג כל דין אבילות אלא דיו בחליצת מנעל וא"צ לא עטיפה ולא כפיית המטה ומותר במלאכה ורחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובת"ת ואם אין לו מנעלים ברגליו צריך

שיכפה מטתו או יעטוף ראשו שצריך שיעשה מעשה שניכר בו שעשה משום אבילות ודאי אם היה עוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחץ וסך ובאת לו שמועה מפסיק שעה אחת משום אבילות וחוזר למה שבידו אבל אם היה לבוש תפילין א"צ לחולצן ומ"מ איני יוצא ידי אבילות בהפסק זה וצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבילות כגון חליצת מנעל או כפיית המטה ועטיפה ומיהו בחדא סגי:

כתבו הגאונים כיון שאינו נוהג ז' אחר הרגל אינו קורע ברגל והרמב"ן כתב שהוא קורע ברגל:

וכתב הרמב"ן דבשבת ורגל אסור בדברים של צנעא והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג אפי' דברים שבצנעא ולמוצ"ש ורגל נוהג שעה אחת ודיו וכתב בסמ"ג השומע שמועה קרובה בשבת השבת עולה לו ליום אחד ולמחר קורע והוה ליה יום ששי שביעי לאבילות וכ"כ בה"ג וה"ר יחיאל כתב שאין שבת עולה לו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות מיום א' וה"ל יום ז' ז' לאבילות ונוהג בו דברים שבצנעא במקצת היום:

דף יב:

עיין בפ' ר' אליעזר דמילה שם בהגה"ה:

דף יג.

וי"א שהיא גי' כאינה מתאבלת אלא כשמה תמיה או חמותם אבל שאר קרוביו שמתו אינה מתאבלת עמו וכן כתב הרמב"ה אבל הרמב"ן כתב שהיא מתאבלת על כל הקרובים שמתאבל עליהן וכן יראה דעת הרא"ש. כתב הרמב"ם שאין מתאבלים עם הקרובים שמתאבלים עליהן אלא כשמתאבלים על קורבה דשאר כגון בנו ואחיו שמתאבל על בן או בת שלהם והאידנא נהגו להקל באבילות של המתאבלים וסומכים על זה שאינו אלא בשביל כבוד האבל ואם רצה האבל למחול על כבודו א"צ להתאבל עמו והאידנא כל האבלים נוהגים למחול על כבודם לכן נהגו להקל וכן כתב הרמב"ן:

וכתב הרמב"ן מנין ל' אינו מונה אלא מז' ימי אבילות ואילך ואינו דומה לקובר מתו ברגל שהרגל עולה לו למנין ל' אע"פ שאינו מונה ז' אלא לאחר הרגל דהתם נוהג [3]מצות הרגל אבל הכא כל ז' ימי החופה מותרים בגיהוץ ותספורת הלכך לא סלקו כלל וכ"כ הרא"ש:

וכתב הראב"ד דתרוייהו דוקא שיהו אנשים ישנים עם החתן ונשים עם הכלה ודוקא בלילה אבל ביום מותר להתייחד עמה כמו עם שאר נשים ואינו אסור אלא בתשמיש

[3]צ"ל דין ל' שהוא גיהוץ ותספורת תוך הרגל אבל כו'

המטה אבל במיני פרישות כמזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מותר ולא עוד אלא אפי' בחבוק ונשוק וכיוצא בו מותר והרא"ש כתב הרבה הפליג החכם להחמיר בלילה להצריך שתי משמרות והפליג להקל ביום להתיר יחוד חבוק ונשוק ואיפכא מסתברא כי למראית העין היצר מתגבר הלכך יחוד אסור ביום כמו בלילה אבל במיני פרישות א"צ להרחיק וא"צ שתי משמרות אלא או הוא בין אנשים או היא בין נשים:

והיכא שאין לו פסידא שיכול למכור מה שהכין או אפי' אית ליה פסידא ומתה אמו של חתן או אביה של הכלה או א' משאר קרובים שנשאר להם מי שיכין להם לפעם אחרת לא התירו לדחות האבילות וכתב בעל הלכות שמכניס המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג ז' ימי אבילות ואח"כ ז' ימי המשתה וכ"כ הרי"ץ גיאות ולא נהירא להרא"ש אלא קובר אותו מיד ונוהג ז' ימי אבילות ודוחה חופתו עד שיעברו כל ל' יום אם לא שיש לו בנים קטנים או לא קיים פריה ורביה כאשר יתבאר והרמב"ן כתב שאין מאחרים החופה ל' יום כיון דטריח ליה וקאי עליה מלתא:

וי"א דאין איסור זה אלא ביום ראשון כמו תפילין וכתב הטור ולא נהירא אלא אסור כל ז':

וכתב הרי"ץ גיאות דוקא כשרבים צריכין לו להתלמד אבל אם האבל כהן ואין שם כהן אחר אלא הוא אסור לקרות הואיל וסגי לישראל שיקרא במקומו וכ"ש במקום ת"ח דרב קרא בכהני וכתב הרמב"ן כיון שאין האבל יוצא לבהכ"נ אין צ"ל שאינו עומד וקורא ואין כאן משום דרכי שלום. כתב הרא"ש בתשובה כשמתפללים בבית האבל אם אין שם מי שיתפלל יכול האבל להתפלל ולהוציא הרבים שהרי הוא חייב בכל המצות. י"א אע"ג שבת"ב מותר לקרות בקינות ובדברים הרעים שבירמיה באבל אסור כמו שהוא חמיר מת"ב ג"כ בשאר דברים ויש מתירים וכן דעת הרא"ש שכתב וכן נהגו שהאבל קורא במס' מועד קטן בהל' אבילות אע"ג דבאבל רבתי משמע שהוא אסור דתניא חכם או ת"ח שמת לו מת באין ויושבין לפניו ונושאין ונותנין לפניו בהלכות אבילות ואם טעו משיבן בשפה רפה והוא אינו שואל ואם רצה מדבר ע"י עצמו ואם לאו אחר מדבר על ידו פירוש כשמשיבן שטעו אבל לישאל אינו שואל כלל וי"ל דבינו לבין עצמו מותר לשאת ולתת אבל כשאחרים נושאין ונותנין לפניו איכא פרסום טפי ואסור ומיירי כשאין רבים צריכין לו אבל ברבים צריכין לו אפי' בהלכות אחרות מותר לדרוש כל היום:

וי"א שאינו מותר ביום הב' מיד אלא אחר שיתפללו ויעמדו המנחמין מאצלו אבל רב אלפס כתב שאינו אסור אלא ביום הראשון וכ"כ הרא"ש ז"ל שמותר מיד ביום ב' אחר

הנץ החמה כתב הרמב"ן ומבעי ליה לאבל לאותובי דעתיה ולכוונו לביה לתפילין שלא יסיח דעתו מהם הלכך מנח להו בישוב דעתו אבל בשעת הספד ובכי לא מנח להו:
עיין לעיל פרק מי שהפך דין איסור מלאכה:

לשון ריא"ז

ותהא להן מארה לשכניו שהצריכוהו לכך כמו שמבואר בתלמוד א"י ולפי זה נראה שלא התירו לעשות מלאכה בצנעא מג' ואילך אלא למי שאין לו מה לאכול אבל שאר כל אדם אסור לעשות מלאכה כל ז' ואפי' בצנעא ושיטת מז"ה הרי היא שכל אבל מותר לעשות מלאכה בצנעא אחר ג' ימים ואין שיטת התלמוד כדבריו כמבואר בקונט' הראיות.

דף יג:

כתב הרמב"ן הלכו מקצתן עם המת לבית הקברות ומקצתן נשארו בבית אלו שבבית נוהגים אבילותם משהחזירו פניהם מן המת ואלו שהולכין עמו אין נוהגים אלא משיסתם הגולל חזרו אותן שהלכו עם המת תוך ג' ימים מונין עם אלו שבבית לאחר ג' ימים מונין לעצמן בין שבית הקברות רחוק או קרוב בין שהיה ההולך שם גדול הבית או קטן אבל הוא פסק שאותן שחזרו מבית הקברות מונין לעולם עם אותן שבבית אפי' באו ביום ז' אפי' בית הקברות רחוק והגדול הלך שם והוא שבאו קודם שפסקו מאבילותם וע"כ כתב הלך גדול הבית לבית הקברות ובא אפי' ביום ז' אם בא אחד מהאבלים שלא היה עמהם נגרר אחריהם כאילו היה הגדול בבית והרא"ש כתב כסברא ראשונה שאינו נגרר אחריהם אא"כ חזר הגדול תוך ג' ימים כ' הרמב"ם שאין חילוק בין אם זה הבא שמע מיתת המת באותו מקום שהיה שם תחלה בין אם שמע עליו באותו מקום שנכנס שם בין אם לא שמע עד שמצא האבלים והרא"ש כתב דמיירי דוקא שלא שמע עד בואו אל אחיו דאי נודע לו ביום ב' והתחיל להתאבל לא מסתבר כלל שיקצר אבילותו בשביל שבא אל אחיו אבל בשלא התחיל כלל ובא אל אחיו מחשבינן ליה כאילו התחיל להתאבל עמהם. כתב רב נטרונאי היה במקום רחוק ונכנס ביום ג' במקום קרוב ועמד ב' ימים או ג' חשבינן ליה כאילו בא ממקום קרוב ולא נהירא:

כתב הטור והא דאמרי' על כל המתים כולן רצה חולץ רצה אינו חולץ על אביו ואמו חולץ כתב הר"ם מרוטנבורק י"מ חליצת מנעל לילך יחף לבית הקברות וכן צוה ר"י בר יהודה לילך יחף לבית הקברות ולחזור כשמתה אמו וכתב הרא"ש על ההליכה תמהתי כי עדיין לא נסתם הגולל ולא חל עליו עדיין האבילות:

ואם היתה חבורה לשם מצוה כגון קידוש החודש מותר מיד בין תוך ל' לשאר קרוביו ותוך י"ב חודש לאביו ולאמו וכתב הראב"ד וכן משיא יתום ויתומה או עני ועניה לשם שמים שאם לא יאכל שם ויעשה הוא יתבטל המעשה מותר וכל זה לא התירו אלא מל' ואילך באביו ואמו אבל תוך ל' הוא אסור לכל סעודת מצוה שבעולם והרמב"ן כתב ואינו מחוור להתיר סעודה של משיא יתום ויתומה והרא"ש הביא דברי הראב"ד ויש נוהגים להקל בכניסת בית המשתה [ולא] להסב שם בשעת שמחה [דלא אסרו אלא לאכול עמהם בשעת שמחה] אבל הכניסה שם מותרת שאין שמחה בלא אכילה ושתיה וה"ר יהודה אלברצלוני כתב כן שכתב יש נוהגים ליכנס תוך י"ב חדש לחופה לשמוע הברכה או לבקר אבל לא לאכול ויש מחמירים שאין נכנסים כלל והרמב"ם כתב שאסור ליכנס שם כלל בין בשעת אכילה בין בשעה שעוסקים שם במזמוטי חתן וכלה וכ"כ הרא"ש וכן נוהגים באשכנז דכל י"ב חדש עומד חוץ לבית לשמוע הברכות ואינו נכנס לבית כלל:

דף יד.

אבל לכתחלה כתב הראב"ד שצריך לקורעה והרמב"ן כתב שאפילו לכתחלה א"צ לקורעה וכן היא מסקנת הרא"ש ואפרקסותו פירש רש"י שהוא סודר שעל ראשו ונופל על פניו ולפי שאינו מלבוש א"צ לקורעה ובעל הערוך פי' שהוא לבוש התחתון ופתוח בכתפיו וכשהוא לובשו קושרו ולפי שאין עושין אותו ללבוש אלא לקבל הזיעה אינו מעכב הקריעה:

כתב הרי"ץ גיאות בפנים מכניס ידו תחת חלוקו וקורעו וכן פי' הרמב"ן:

ואם קרע מיושב כתב הראב"ד שיצא וכן דעת רבינו והרי"ץ גיאות כתב שלא יצא וצריך לחזור ולקרוע וכן הוא מסקנת הרא"ש ז"ל:

ולענין יציאת האבל לבהכ"נ כתב הרי"ץ גיאות שיוצא אפי' בחול והראב"ד כ' שאפי' בשבת אינו יוצא ואינו כדברי שניהם אלא בחול אינו יוצא כל עיקר ובשבת תלוי במנהג וכ"כ רבינו האי שהכל כמנהג המדינה היכא דרגילים דאתי לבי כנישתא דמקדים ואתי מצפרא קמי ציבורא לבי כנישתא והיכא דרגילי למיתב בביתיה יתיב ובבבל בכפרים כ"ע נפקי לבי כנישתא ובכרכים ועיירות גדולות רובן יושבים בבתיהם וריעיהן גומלי חסד באין אליהן ומיעוט עיילי לבי כנישתא ויתבי במקום אבלים ומצלי וכתב הרא"ש ונוהגים באשכנז שהאבל הולך לבהכ"נ בשבת ואחר התפלה יוצא האבל תחלה ויושב לפני בהכ"נ וכל הקהל הולכים אחריו ויושבים אצלו ועומד האבל והולך לביתו וכל הקהל הולכים אחריו ויושבים שם שעה אחת וסומכים על דבר הגדה בפרקי ר' אליעזר:

כל ל' אסור לישא או לארס אפי' בלא סעודת אירוסין ונשואין ולאחר ל' מותר אפי' על אביו ואמו ואפי' לעשות סעודת אירוסין ונשואין כדרכן והרמב"ן כתב כל ל' לנישואין אבל לארס מותר מיד אפי' ביום המיתה ולא נהירא. מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה ג' רגלים ר' יהודה אומר ראשון ושני אסור שלישי מותר ופסק מיי' כת"ק ורי"ץ גיאות והרמב"ן פסקו כר' יהודה ולזה הסכים הרא"ש ל"ש הרגלים קרובים כגון פסח ועצרת ל"ש אם רחוקים אבל ר"ה ויוה"כ לא חשיבי כרגלים לדבר זה ודוקא לישא אסור אבל ליכנס לבית המשתה הוי דינא כמו בשאר קרובים והיא שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום אלא שאסורה ליארס ולינשא עד ג' חדשים משום הבחנה כדאיתא ביבמות:

דף יד:

ופי' הרמב"ן דלעולם אסור ל' יום וקורא אותו לאלתר משום דזמן נישואין אחר מיתת אשתו ג' רגלים או ב' לכך קורא אותו לאחר ל' יום לאלתר ושאר כל המפרשים פירשו לאלתר ממש תוך ל' אבל תוך ז' ודאי כתב ר"ת שאסור לכנוס תניא אעפ"כ אסור לבא עליה עד לאחר ל' יום ופי' ר"ת דהיינו דוקא למי שיש לו בנים קטנים או מי שאין לו מי שישמשנו שאינו ממהר לישא אלא כדי שתשמשנו אבל מי שאין לו בנים וממהר לישא משום פריה ורביה מותר לכנוס ולבעול אחר ז' ומיי' לא חלק ובכולן התיר לארס ולכנוס מיד ולבעול אחר ל' והרא"ש ז"ל כתב כר"ת וכל זמן שאין לו בן ובת חשיב לא קיים פריה ורביה היו לו בנים ומתו לא קיים פריה ורביה אבל הניח בנים כבר קיים ל"ש ברא לברא וברתא לברתא ודוקא תרי מתרי אבל תרי מחד לא מעשה בא' ששידך ומת אחי המשדוכת קרוב לחופה אחר שהזמין הקרואים והתיר ר"ת שתכנס לחופה תוך ל' יום משום פריה ורביה שלו כיון ששידך זאת ואם לא ישאנה לא ישא אחרת אבל אם לא שידך אע"פ שחפץ בזאת יותר מבאחרת דבר זה אסור וכן הורה הרא"ש הלכה למעשה לא' ששידך והכין כל צרכי החופה ומתה אחות המשודכת והוא לא קיים פריה ורביה והתיר לו לכנוס ולבעול מיד אחר ז' שהיה סומך על ר"ת כיון שהיה לו הפסד בדבר אם לא יכנוס אבל בלא הפסד אמר שלא היה מתיר:

כתב הראב"ד שאפי' חדשים לבנים המגוהצים מותרים אא"כ נתנו במכבש אחר הגיהוץ ומטעם זה התיר חלוק פשתן שחתכו אפי' מהיריעה של התגר אע"פ שהתגר כובש היריעה ואינו מניחה לילך לכאן ולכאן כיון שביד החייט התופרה יוצאת לכאן ולכאן ואינו מקפיד בכך יוצא מכלל מכבש ולא משכחת כלים חדשים יוצאין מתחת מכבש

אלא טלית וסדין שתפרו תחלה ונתנו לכובש וכבשו תחת המכבש אבל הרמב"ם כתב דחדשים אסורים אפי' אינן כבושין במכבש שלא הוזכר מכבש אלא אישנים וכן כתב מיי' וכן היא מסקנת הרא"ש וחדשים לבנים מגוהצים אסורין ללבוש אפי' הן של פשתן אע"ג דגבי ט"ב אמרי' כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ היינו דוקא לגוהצן ולהניחן אבל אסור ללבוש המגוהצים הלכך הכא שאין איסור אלא בלבישה שהרי לגהץ ולהניח מותר בין בעצמו בין ע"י אחרים הלכך אין חילוק בין של צמר לפשתן ומיי' כתב דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וכתב עליו הרמב"ן ואין זה נכון ואנו דגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם הכל מותר לאחר ז' ירושלמי על כל המתים אסור בגיהוץ עד ל' יום ובאביו ואמו עד י"ב חדש ובאבל רבתי תניא עד שיגיע הרגל ויגערו בו חביריו וכתב הרמב"ן ובגמ' דידן לא שויא חילוק בין גיהוץ דאביו ואמו לשאר קרובים וכן מיי' לא חילק בהם ומיהו סמכינן אירושלמי דברייתא דאבל רבתי דגמרינן גיהוץ מתספורת הלכך אסור באביו עד שיגיע הרגל אחר ל' ויגערו בו חביריו לומר לבוש כלים המגוהצים לכבוד הרגל וכ"כ הרא"ש:
לכן כתב הראב"ד אע"פ שבחוה"מ מותר לגלח השער שעל השפה באבל כל ל' יום אסור והרי"ץ גיאות כתב שאסור תוך ז' ומותר לאחר ז' וכ"כ בה"ג והרמב"ן כתב שאפי' תוך ז' מותר ליטול כל שער שעל השנה ומהצדדין כל שמעכב האכילה:
והקשה הרמב"ן א"כ תהא מותרת בגיהוץ וכן כל מצות ל' לא יהו נוהגות בה ע"כ נראה כדברי המפרשים דנטילת שער דשרי באשה היינו במעברת סרק על פניה וטופלתו בסיד שהוא משום תכשיט שלא תתנוול על בעלה אבל בתספורת ממש אסורה כל ל' יום כמו האיש וכ"כ הרא"ש:
עיין בפ' מי שמתו:

דף טו.

עיין לעיל (סי' אלף רד):
אבל קרובים קורעין אפי' ביום שמועה אם שמעו תוך ל' יום ומברין האבל ומיהו אין מברין אלא על מטות זקופות שאין אבילות נוהג בחוה"מ שיצטרך לכפות מטות להברותו עליהן ובסמ"ג כתב שאין קורעין ולא מברין בחול המועד והרא"ש כתב כסברא ראשונה ומיי' וטור וכל הפוסקים מפרשים מתני' בחוה"מ. וי"מ לה גם בשאר הימים והכי כתב ריא"ז סתם וטור לפי שיטתו כתב ביו"ד סי' ש"מ וכשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו כך קורע על מת שמת לקרובו וכתב הרמב"ן שאינו קורע אלא בפני קרובו כדרך שאמרו באבילות שאינו מתאבל עם קרובו אלא בפניו והרא"ש כתב כיון דקריעה אינה אלא

בשעת חימום קורע מיד אפי' שלא בפניו וכשם שקורע על הקרובים כך צריך לקרוע על הרחוקים כל אחד כפי מה שהוא:
וכתב הר"י דוקא באדם שאינו רשע אבל אם הוא רשע וחשוד אין לקרוע עליו והר"ם מרוטנבורג כתב שעל הכל חייבים לקרוע חוץ מעל מומר לעובד כוכבי' ועובד מזלות או עובר על כל אחת ממצות שבתורה להכעיס שאותו חשוב כמומר לעכו"ם אבל אם אדם עושה לפעמים עבירה לתיאבון או שמניח מלעשות המצות בשביל טורח כגון זה חייב לקרוע כיון שאינו כופר בתורה ואינו עושה להכעיס והטעם שקורעים על כל אדם בשעת יציאת נשמה קאמר ר"ש בן אלעזר מפני שדומה לס"ת שנשרף שהכל חייבין לקרוע עליו ופרש"י שעדיין היה יכול זה ללמוד ודומה לס"ת. וכתב הרמב"ן ולפ"ז א"צ לקרוע על אשה ופי' הוא שאינו אלא דמיון בעלמא שהוא הפסד גדול וחרדה רבה וחייב אדם לקרוע עליו כעל ס"ת שנשרף ועל כן כתב שקורעין גם על אשה ובמס' חגיגה יש טעם לחבוב מצות עמידה על המת בשעת יציאת נשמה מההיא דכתיב ויחי עוד לנצח ולא יראה השחת מ"ט כי יראה חכמים ימותו:
אבל אם לא ידע בין מיתה לקבורה א"צ לקרוע והרמב"ן כתב על אדם כשר צריך לקרוע בפניו יראה שאינו מחייב אלא בפניו והרא"ש כתב סתם בין מיתה לקבורה ולא אמר בפניו:
עיין שם בהגה"ה

דף טו:

ירושלמי א"ר אלין דקיימי מקמי מיתא לא קיימי אלא מקמי אלין דגמלין ליה חסד וכתב הרי"ץ גיאות ש"מ עומדין לפני המת וכן ראינו חסידים ואנשי מעשה ר"ל אפי' במקום שא"צ ללוותו צריכין לעמוד מפניו וארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת צריכין ללוותו כמו בשעת הוצאת המת:
נשאל לרבינו האי גאון מערות שיש בהן כוכין שמכניסין את המתים בשעה שמכניסין שם המת מלקטים העצמות שלהם ומערכין אותם ומניחים אותם בגומא שבמערה אי שרי או לא וכן בית הקברות שנתמלא ואין להם מקום וחופרים בקברים הישנים ומניחין העצמות לבד אי שרי או לא והשיב דשלא כדין עבדי דהא חיישי רבנן למקום תפיסת שני מתים אלא צריך שלא יהא בין מת לחבירו פחות מו' טפחים ג' לזה וג' לזה ולענין בית הקברות שנתמלא ודאי אי ליכא דוכתא אחרינא אפי' שיהא רחוק משם מה יעשה א"א ליה למשבקיה למת בלא קבר אבל אי איכא דוכתא אחריתי אפי' בטרחא בדוחק אילך

שם ואל ינוול המתים וכמה קברים שנדחקו המתים ודנינו שלא יקבר שם אבל ודאי אם יכול להעמיק שיהא הקבר בעומק ויהיה בין מת למת ו' טפחים ש"ד ואע"פ שזה למעלה מזה ע"כ ולפיכך אסור לפנות המת או עצמות ממקומן לצורך מת אחר וכ"ש לצורך המקום ואפי' כדי לעשות קבר מכובד מזה אסור אבל לכפרה שלו או לכבודו כגון להעלותו לא"י או לקוברו בקבר אבותיו מותר:

כתב מיי' כ"ז שלא נקבר חל עליו כל דין אנינות ליאסר בשתיית יין ואכילת בשר ואחר שנקבר חל עליו כל דין אבילות עד הערב והרא"ש כתב שאין עליו דין אנינות כלל אלא מיד חל עליו דין אבילות אפי' קודם שקברוהו היה עומד ומלקט וחשיכה לו מותר לו ביום שלאחריו לפיכך אין מלקטין אותן סמוך לחשיכה ולאו דוקא עצמות אביו אלא על כל הקרובים נמי מתאבל ביום ליקוט עצמותיהם בכל הדברים הנוהגים באבל בקריעה ובכל דיני האבילות:

כתב מיי' שמאחה ביום ב' והרמב"ן כתב שמאחה מיד:

לשון ריא"ז

נראה בעיני שאינו מאחה עד לאחר שלשים יום כשאר קרובים:

וכתב מיי' אבל שולל מיד ביום ב' ואינו דומה לאביו לשאר דברים ונוהג עליו אבילות מקצת יום וכן כל חברים שלומדים שמועות זה מזה קורע ואינו מאחה כקרע של אביו ואמו והרמב"ן כתב שדומה לאביו ואמו שקורע לעולם כשישמע אבל הוא מתאחה ומיי' דמה אותו עוד לאביו ואמו שקורע עד שמגלה לבו ולא נראה להרמב"ן וכך היא מסקנת הרא"ש כהרמב"ן אלא שכתב שאינו מאחה לעולם:

רש"י בגמ' דף ח' ז"ל אפי' צרורין לו בסדינו שאינו מלקטן ואינו רואה אותן ה"ז מתאבל עליהם כל זמן שלא נקברו. וכן העתיקו מרן ב"י בטור י"ד סי' תג:

דף טז.

ופי' הראב"ד דהיינו תפירה שהיא שוה למעלה ובולטת מלמטה והרמב"ם פי' דסתם תפירה שוה למעלה ובולטת מלמטה ואיחוי אלכסנדרי שוה מלמעלה ומלמטה וכעין אריגה והרא"ש הסכים לפירוש הראב"ד:

כלל הדברים מי שמתו לו ב' מתים כא' או שבא לו שמועה משנים כאחד קורע קריעה אחת על שניהם קרע ואח"כ מת לו מת א' תוך ז' קורע קרע בפני עצמו בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע טפח או מרחיב ג' אצבעות וקורע טפח לאחר ז' מוסיף על קרע הראשון כל שהוא מת אביו או אמו וא' משאר קרובין קורע תחלה על אביו או

על אמו עד לבו ומרחיב ג' אצבעות וקורע טפח על מת האחר מת אביו וקרע ואחר ז' מת א' מהקרובים מוסיף על קרע הראשון ותחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה מת א' מהקרובים ואח"כ מת אביו או אמו בין תוך ז' בין לאחר ז' מרחיק ג' אצבעות וקורע מן הצד בשפת הבגד שהרי צריך להבדיל קמי שפה וקורע עד שמגיע ללבו מת אביו ואמו כא' קורע קרע א' על שניהן:

לשון ריא"ז

מי שמת לו מת וקרע עליו ועוד מת לו מת אחר מוסיף על אותה הקריעה ותחלת קריעה טפח והתוספת כל שהוא והוא שמת השני אחר ז' של ראשון שכבר נתן לו רשות לשוללו אבל אם מת בתוך ז' של ראשון לא די לו בתוספת אלא צריך לקרוע קרע אחר בפני עצמו בין איש בין אשה ואין מוסיפין על קרע אביו ואמו לפי שהן צריכין קרע בפני עצמו בין שמת אביו או אמו תחלה ואח"כ שאר קרוביו בין שמתו שאר קרובים תחלה ואח"כ אביו ואמו כמבואר בקונטרס הראיות:

כתב הרי"ץ גיאות על שם גאון מי ששמע שמת אביו וקרע וישב עליו אבילות ג' ימים ובאו ואמרו לו קיים היה ופסק ואח"כ אמרו לו מת כיון שקרע בשעת חימום יצא ידי קריעה וא"צ לחזור ולקרוע אבל צריך לישב ז' ימים של אבילות רצופין ודחה הוא דברי הגאון דכיון ששמע לאחר כדי דיבור אף כדי קריעה לא יצא וכתב הרמב"ן ודאי היכא שאמרו לו מת וקרע ולא מת ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה אבל אמרו לו מת וקרע ונהג ג' ימים אבילות ואח"כ אמרו לא מת והפסיק וחזרו ואמרו לו בפעם הראשון מת כמו שאמרו לו הראשונים ואלו שהפסיקו אבלותך עדי שקר הם ודאי יצא ידי קריעה כדברי הגאון ולענין מה שאומר שצריך שיהיו ז' ימי אבילות רצופין ראוי לומר כבר הורה זקן אלא שיש להשיב והנה היא כתובה בספרו אלא שאין רצוני להאריך וסיום דבריו וקרוב היה לומר שכיון שחל עליו אבילות ונהג בו אע"פ שנהג מקצת הימים בשוגג עולין לו ואין תשלומים לאבילות ודבר זה צריך תלמוד:

דף טז:

כ' שגם לאחוריו לא יצאו הרמב"ן כתב ג"כ שאין מקום קריעה אלא לפני בית הצואר אבל לא מן הצדדין של בית הצואר מכאן ומכאן ואם קרע שם לא יצא:

וכתב הר"ם מרוטנבורק דוקא בעודו לפנינו חשוב כחי אבל מי שאמרו לו ראינו בנך או אחיך גוסס היום ג' ימים הוא בחזקת שמת וצריך להתאבל עליו:

מנהג ישראל במתים ובקבורתם מעמצים עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין לחייו ופוקקין נקביו אחר שמדיחין אותו וסכין אותו במיני בשמים וגוזזין שערו ומלבישין אותו תכריכין תפורים של פשתן לבנים ולא יהו דמיהם יקרים ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים מרוקמין אפי' לנשיא שבישראל שזו גסות הרוח והשחתה ומעשה עובדי כוכבים:

ומכאן היה נראה לאסור מה שנוהגין קצת אנשים כשהמת גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת ששומטין הכר מתחתיו כדי שימות מהרה שאומרים כי יש במטה נוצות של עופות שגורמין לנפש שלא תצא וכמה פעמים צעקתי ככרוכיא להסיר המנהג הרע ולא עלה בידי ורבותי חלקו עלי והר"ר נתן איש איגרא ז"ל כתב על זה להתיר. אחר כמה שנים מצאתי בספר החסידים סי' תשכ"ג סיוע לדברי שכתוב שם ז"ל ואם הוא גוסס ואינו יכול למות עד שישימוהו במקום אחר אל יזיזוהו משם ע"כ. אמת כי דברי ספר החסידים צ"ע כי בתחלה כתב שאם היה איש א' גוסס והיה א' קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירין החוטב משם דמשמע היפך ממה שכתב אח"כ אלא שיש לתרץ הכי ולומר דודאי לעשות דבר שיגרום שלא ימות מהרה הגוסס אסור כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה לצאת או לשום מלח על לשונו כדי שלא ימות מהרה כל זה אסור כדמשמע שם מלשונו וכל כיוצא בזה שרי להסיר הגרמא ההוא אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור והלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נשמתו והלכך אסור נמי לשום מפתחות בהכ"נ תחת מראשותיו של גוסס כדי שימות מהרה כי גם זה ממהר יציאת נפשו ולפי זה אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא מותר להסיר אותו הגורם ואין בכך כלום שהרי אינו מניח אצבעו על הנר ואינו עושה מעשה אבל להניח דבר על הגוסס או לטלטל ממקום למקום כדי שתצא נשמתו מהרה נראה דודאי אסור דהא מניח אצבעו על הנר:

פירש"י כסוי הארון וכתב הרמב"ן ולדבריו כשנותנין אותו בבית בארון וסותמין הכסוי במסמרים על דעת ליתן הארון בכוך או בקבר מונה משעת סתימה אבל אם מוציא המת פחות בארון לבית הקברות וקובר מתו בקרקע אינו מונה אלא משיסתום הקבר בנסר ובעפר שנותנין על המת או על הארון ור"ת פי' גולל הוא האבן שנותנין על הקבר מלמעלה וכן פירשו הגאונים כל זמן שהארון מגולה אין מונין לו עד שינתן בכוך או בקבר ויסתום פיהם באבנים או בנסרים לפי מה שדרכן בקבורה וכ"כ הרא"ש אחר שנגמר ונסתם סתימת הקבר מתחיל אבילות אפי' אם ישהו הרבה מליתן עליו האבן בד"א באותן שהולכים עם המת לבית הקברות אבל אותן שאינן הולכים עמו מיד

כשיחזרו פניהם מן המטה מונין ומיהו כתב הרמב"ן דוקא כשמוליכין המת מעיר לעיר מיד כשמסרוהו לאלו שמוליכין אותו והחזירו פניהם מן המטה כבר נתיאשו ממנו ודמי לסתימת הגולל אבל הקוברים בבית הקברות סמוך לעיר החוזרין משערי העיר אינן מתאבלים עד שאמרו להם שנקבר וכ"כ הרמב"ם מי שדרכו לשלוח המת למדינה אחרת לקוברו ואינם יודעים מתי יקבר מיד שהחזירו פניהם מתחילין למנות האבילות אבל בעל הלכות לא חלק דאפי' נקבר בעירו מתחילין מיד כשיחזרו פניהם ומסקנת הרא"ש כדברי מיי' והא דאמרי' כשמוליכין אותו מעיר לעיר שאותן שבכאן מונין משיצא המת ואותן שיוצאין עמו משיסתום הגולל היינו דוקא כשאין בהם גדול משפחה אבל אם יש בהם גדול משפחה הכל הולך אחריו אם נשאר בכאן אלו ואלו מונין משיצא המת ואם הולך עמו אלו ואלו מונין משיסתום הגולל וגדול משפחה כתב הרי"ץ גיאות היינו דביתא סמיך עליה וגרירי כולהו בהדיה ל"ש אח ול"ש בן קטן. והיכא שמפנין המת מקבר לקבר אם קברוהו בקבר ראשון על דעת להיות קבור שם עולמית אלא שלאח"כ נמלכו לפנותו משם אין מונין לו אלא משיסתום גולל ראשון אפי' פנוהו תוך שבעה ימים אבל אם בתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן להם מתחילין אבילות מיד ואם פנוהו תוך שבעה חוזרין ומונין משיסתום הגולל השני ואם לא פנוהו עד לאחר שבעה כבר עבר אבילותם ואין מתאבלים עליו פעם אחרת ואם מתחלה היה דעתם לפנותו משם תוך שבעה אין מתחילין למנות עד שיסתום גולל שני: [4]

דף יז.

וכתב הרא"ש ועל זה אנו סומכים באשכנז ובצרפת שאין נוהגין בכפיית המטה לפי שדרין בין הנכרים וכל היום נכרים יוצאין ונכנסין בבתיהם ואם יראוהו כופה יאמרו עליו שהוא מכשף:

כל שהמת זוכה בו אסור בהנאה חוץ מהסל והמגריפ' המיוחדי' לקבורה:

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו לפיכך הפורש על המת דבר שאינו שלו אפי' לקוברו בו אינו נאסר כתב הרא"ש שאינו נאסר אלא מה שזורקין על המת במרירות הלב כדי שיהא נקבר עמו ונוגע במטה הנקברת עמו אבל אם מניחין על המת מצע או שנותנין כר או כסת תחת מראשותיו או שפירשו סדין או טלית על הארון או על המטה שמוליכין בו המת לקוברו אינו נאסר:

[4] אינו בגמ' והובא ברא"ש פ"ק דמכות סי' ד' בשם אבל רבתי ועיין תוספתא פ"ח דב"מ אות י"א דינים אלו בשינוי לשון:

דף יז:

וה"מ לאיניש דעלמא אבל לת"ח בין בחוה"מ בין בר"ח חנוכה פורים מענות ומקוננות כדרכן בחול וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא כתוב בתשובות הגאונים וששאלתם היכא שמספידין בר"ח מהו שיאמרו צדוק הדין כך שנינו נשים במועד מענות אבל לא מטפחות הלכך צדוק הדין אם עונין כולן כאחד מות' ואם אחד מדבר וכולן עונין אחריו אסור וכתב רבינו האי מנהגינו לומר קדיש על המת ביו"ט ולומר תתכלא חרבא וכו' ולשאול בו שלום בחולו של מועד. לשון הרא"ש ועל צדוק הדין לאמרו בר"ח חנוכה ופורים נחלקו בו חכמי אשכנז חכמי גרמיז"א אומרים אותו דרך הילוך וחכמי מגנצ"א אין אומרים אותו אלא על חכם גדול וכן השיב רבי משולם בר' משה שנינו אין מניחים המטה ברחוב שלא להרגיל ההספד ומתוך צדוק הדין נמי ירגילו את ההספד וכיון שאין צדוק הדין אין קדיש ודי לא דכמופלא שמספידין בחוה"מ שאומרים צ"ה וקדיש ובחילוק מנהגים שיש בין בני בבל לבני א"י כתוב שלדברי שניהם א"א צ"ה בחוה"מ והרי"ץ גיאות כתב אנו מנהגינו מימות זקנים הראשונים שלא לומר צ"ה אחר המת בר"ח חנוכה ופורים דלא עדיף צ"ה מצ"ה דמשה רבינו דמסלקין ליה בשבת שחלה להיות במועד ואפי' ר"ח וחנוכה שחלו להיות בשבת דהללו יומי שמחה נינהו דכתיב וביום שמחתכם ומועדיכם ובראשי חדשיכם ובכל חדא אומרים בו הלל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו לפיכך מבטלין בו צ"ה ותלמידי רש"י כתבו בשמו שאומרים על המת צ"ה וקדיש בחוש"מ שאין זה הספד וחילול יו"ט אלא הודאה וקבלת דין שמים ע"כ וכ"כ מיי' שאומרים בחוה"מ צ"ה וקדיש כדרכן וכן ביו"ט שני אבל ביו"ט ראשון כיון שאין מתעסקים במת אין אומרים כלום:

לשון ריא"ז

ולפיכך אומרים הגאונים שאין אומרים צ"ה בר"ח אלא בשכולן עונין כאחד נראה בעיני שאע"פ שאין מקוננות בחנוכה ופורים אבילות נוהגת בהן וכן קורעין על המת במועד אבל לא ביו"ט ואפי' ביו"ט שני כמבואר בקונטרס הראיות:

עיין במגילה פ"ק דין אבילות בפורים:

לשון ריא"ז

וכן נראה בעיני שהאבל חייב במתנות לאביונים ופטור משלוח מנות ואחר ז' שולח בצנעא לאחד מקרוביו או לאחד מן העניים כמו שכתוב ושלחו מנות לאין נכון לו כמבואר בקונט' הראיות.

ובדורותינו בטלו מנהגות הללו שלא היו חובה ואפי' הברכות כולן שהיו מברכין רשות הם אלא כך נוהגין עכשיו נותנין המת בקבר וסותמין גולל הקבר וחולצין מנעל וסנדל ומרחיקים מעט מבית הקברות ומקדישין יתגדל ויתקדש וכו' תתכלא חרבא הכי אמר גאון מנהגינו להתרחק מבית הקברות שיעור צ' אמות או ק' אמות ויש מקומות שבונים בית לדבר הזה אבל בתוך ד' אמות לא דמת תופס ד' אמות לק"ש:

נשאל לגאון נוהגין אצלנו כשחוזרין מבית הקברות רוחצים ידיהם קודם כניסתן לבתיהם ויושבין על הדרך מה נועם והשיב אין צריכין לדחות ואם נוהגין ורוחצים אין בכך כלום וכשאמרו במי שחוזר מאחורי המת לישב ז' פעמים לא אמרו אלא למי שהלך לבית הקברות ובחזרתו ובקרובין וביום ראשון ובמקום שנהגו וצריך לישב ז' פעמים מפני שהרוחות מלוין אותו ובכל שעה שיושב בורחין ממנו ואמר רב האי לא נהגו מעולם לקנח ידיהם בבבל בעפר וכן אנו רואין דמאן דעביד הכי אין בכך כלום אלא שרי למעבד אבל נט"י לבתר הכי ליכא אלא במי שנשאו למטה ע"כ לגאונים:

ובמקומות הללו נהגו בכך לקנח בעפר ולתלוש עשב מן המחובר לאחר קדיש ולרחוץ ידיהם במים והם אומרים שהם רומזים לייצירת האדם כענין שאמרו בהגדה ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרס ומן העפר למה מים ועפר שתחלתה מן המים וסופה לעפר לפיכך נבדקת במים ועפר אם טהורה היא כברייתה ואם לאו חוזרת לעפר וכן המים ועפר אלו רמז ליצירה ולמיתה והעשב רמז לתחיית המתים כענין שנאמר ויציצו מעיר כעשב הארץ:

כתב רב האי דתינוק בן ל' אומרים עליו צדוק הדין וקדיש ואין זה דומה להספד:

לרב נחשון ינוקא דהוה בר תרין או תלת או ארבע יומין ומית הכי רגילין וגמרין כי נח נפשיה דמהלי' ליה על קבריה ולא מברכין על המילה ומסקין ליה שמא דכי מן שמיא מרחמין והויא תחיית המתים והויא ידיעה בינוקא ומבחין ליה לאבוה

דף יח.

כתב הרמב"ן באין י' בני אדם כשרים ויושבים במקומו ושאר העם מתקבצין עליהם ואם לא היו שם י' קבועין בכל יום מתקבצין י' ויושבין במקומו מכאן ראיה שהאבלים צריכין להתאבל במקום שיצאה נשמתו של מת כי באותו מקום שמת הנפש מתאבלת ושם צריך לתת לה תנחומין והכי עביד רב יהודה להההוא גברא דשכיב בשיבבותיה דלא הוה ליה מנחמין דאזל ויתיב במקום שמת שם עם י' אנשים כל ז' ימי אבילות יש טעם לומר דהתנחומין שהמת מקבל בתוך אותם ז' ימים כשמתאבלת נפשו היינו התפלה

שמתפללין במקומו בעשרה כי אז השכינה היא שם דשכינה אבי עשרה שריא והיינו דנקט רב יהודה י' אנשים לעמוד במקום שמת ההוא גברא כדי להתפלל במקומו דזה היה לו תנחומים דאי לא תימא הכי למה נקט רב יהודה י' מיהו נראה דכל תנחומין סגי אפי' בלא תפלה דהכי משמע פשט ההלכה והלכך אפי' לא הניח אלא אשה שאין מתפללין בי' בעדה כיון שצריך לעשות לה תנחומין סגי:

אשה שאירעה אבל אין לאנשים להברותה כתב הרמב"ם אבל ודאי גם היא אסורה לאכול סעודה ראשונה משלה ונשים מברין אותה ואם יש לה בנים אפי' קטנים יכולין אנשים להברותה ואשה נשואה שאירעה אבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה דכיון שחייב במזונותיה כמשלה דמי וכן מי שיש לו סופר או שכיר אם אוכל עמו בשכרו ואירעו אבל אינו אוכל עם בעה"ב אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום או לבנו או לבתו הגדולים בלא תנאי ואירען אבל יכולין לאכול עמו בסעודה הראשונה רצה האבל שלא לקבל ההבראה שלא רצה לאכול אותו היום הרשות בידו דגרסי' בירושלמי רבי זעירא מדמך פקיד לא תקבלו עלי אכילה יומא דין ולמחר מדידיה ואיתא נמי בירושלמי שהיו נוהגין להתענות ביום מיתת החכמים דגרסי' התם הרואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף א"ר אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום אותו היום ולכאורה נראה שאם אינו אוכל כל אותו היוה שלמחרתו אסור לאכול בסעודה ראשונה משלו דכיון דילפינן ליה מקרא ולחם אנשים לא תאכל אלמא שמצוה שנוהג הוא כאבל ושאר כל דיני אבלות. אבל מלשון הירושלמי משמע שא"צ דקאמר לא תקבלו עלי אכילה יומא דין ולמחר מדיליה פי' למחר יאכלו משלו וכן נראה מלשון הרמב"ן שכתב אם רוצה שלא לקבל הבראה רשאי משמע שום הבראה שאם לא יאכל ביום הב' משלו הרי מקבל הבראה ביום ב' וכ"כ בסמ"ג ר' נתנאל היה אבל וישב בתענית ובלילה אכל משלו והדבר צריך תלמוד ואין מברין על קטן עד שיהיה בן ל' ואי קים לן ביה שכלו חדשיו אפי' תוך ל' מברין עליו:

כתב הרי"ץ גיאות בה"ג מוקי לה דוקא במת שאין לו קוברין ולא נהירא אלא בכל מת איירי דרב המנונא איקלע למתא שמע קול שיפורא דשכבא וחזי להנך אינשי דעבדי עבידתא אמר בשמתא ליהוי הנך אינשי לאו שכבא איכא במתא אמרו ליה חבורתא איכא כדפרישית וכתב מכאן אני שומע כל הרואה מת ואינו מלווהו עד שיהא לו כל צרכו בר נדוי הוא:

כתב מיי' כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו החכמים ה"ז אכזרי אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה ואחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה כולה:

והרמב"ן כתב ה"מ הרוגי מלכות ישראל בדיני מלכות אבל הרוגי מלכות עובדי כוכבים אין מונעין מהם אלא הספד:
וכתב הרי"ץ גיאות מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשין שחורין והרא"ש כתב וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו:
שאלה לרבינו האי על אחד שהרגוהו שלטון וקרוביו בעיר אחרת מאימתי מתחילין האבילות והשיב משעת שמועה דמה שאמרו בהרוגי מלכות משעה שנתיאשו מלשאול מיירי שלא נתברר שמת אלא קול יוצא בכך וקרוביו מחפשים על אמתת דבר בהא קאמר משעה שמתיאשין ופוסקין דרישתן מונין כי כבר נתקררה דעתם אבל אם אין יודעין מתי נהרג כמת מעצמו דמי ומונין משעת שמועה אבל ר"י כתב על מי שמת בתפיסה ולא נתנו המושל לקבורה שאין מונין לו אלא משעה שנתיאשו ממנו לגמרי וכ"כ הרמב"ן ואם נמצא אחר שהקרובים נתיאשו ממנו אין הקרובים צריכין להתאבל אלא הבנים אם הם שם בשעה שנמצא מתאבלים אותו היום דלא גרע ממלקט עצמות אביו שמתאבל עליו אותו היום וקורע אבל אם אינן שמה ושומעין אחר שיעבור היום אין צריכין להתאבל:

לשון ריא"ז

ל"ל כתיב ביה בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים שאין אדם מת ע"פ מזל או דרך מקרה כמו שכתוב ויש נספה בלא משפט וכמו שנתגרה השטן על איוב לבלעו תנם שלפי שהעולם הזה לא נברא אלא לבחון בו הבריות ויצה"ר שולט בו מפתה בני אדם לחטא בראותם צדיק אובד בצדקו ודרך רשעים צלחה הוא שנאמר ועתה אנתנו מאשרים זדים גם נבנו עושי רשעה וכל אותו ענין אבל לעתיד לבא אין אדם מת אלא ע"פ חטאו שנאמר בו כי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקולל ולא ימצא צדיק ורע לו רשע וטוב לו לפי שאז יום הדין הוא ועליו נאמר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע וכל אותו הענין וכן נאמר בספר זכריה והיה אם לא יעלה מאת משפחות הארץ להשתחות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהיה הגשם ולפיכך אין דרך בני אדם לחטוא אלא כל הנשאר בארץ קדוש יאמר לו: